

RODOL

ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor:

ANDREJ TRUCHLÝ - SYTNIANSKY.

Roč. V.

Turč. Sv. Martin, 31. Júla 1874.

Číslo 7.

Päť oproti pästi.

Poslanie Slovákožrútom.

(Labutia pieseň.)

Nuž my vždy len žiaľiť, stenať, plakať,
Ponosy vykladať budeme?

Či budeme divy z neba čakať,

Že tým srdce vraha pohneme?

A čo Slovák more slz vyleje,

Nepriateľ sa z toho len vysmeje,

Čo do ľútosti je katanom!

A preto len päť oproti pästi,

Len to vypomôže nám z nerestí

A obľáme rohy tyranom!

Nuž my vždy len máme prosiť, žobrať,

Klobučkovať v prachu znížení?

Kde nám všetky treba sily sobrať

A vziať údel Bohom súdený.

Nie sme my jak tam ten hlúpy Kubo,

Ktorému je sliny lízať ľúbo

Z brád strešteným svojim velpánom:

A preto len päť oproti pästi,

Len to vypomôže nám z nerestí

A obľáme rohy tyranom!

Nuž my vždy len máme chabo račiť,

Či sme nie synovia krajiny?

Či do sveta dáme sa vytlačiť

Z vlastnej nám pradávnej otčiny!

Nie sme my želiari a otroci,

Nepodlahli sme my cudzej moci,

Oprávnení sme Svät-Štefanom:

Ajta teda päť oproti pästi —

A tým, čo nám hatiť budú cesty,

Podrúzgajme rohy tyranom!

I my vzdelaný byť chceme národ,

I nám úkolom zem Uhorská,

Ale vzdelanosti plodný zárod

Je len sladká mluva materská.

To je Palladium naše sväté

A, dá Bôh, nebude nám odňaté

Žiadnym rozbesneným katanom:

A i za to päť oproti pästi,

Len to vypomôže nám z nerestí

A rozmrví rohy tyranom!

Hore k činnom, synovia slovenskí!

Ta do sitna mazny, strachoty.

Karikatúrou muž býva ženský,

Ktorý plače, hrom keď rachotí.

Dupni nohou, blyzni okom smeje,

Neohrozenosť ti sviet na čele —

A odvisnú nosy oplanom:

Lebo ver len päť oproti pästi,

Len to vypomôže nám z nerestí

A obľáme rohy tyranom!

Z pozostalých rukopisov Eudovita Žellu.

Anastasia.

Povešť z bulharského života.

Od Felica Kutlika.

(Dokončenie.)

IV.

Pokým nachádzal sa Nikola v horách Dubnických medzi hajdúkmi, potkalo ho veľké nešťastie.

Práve starý Athanas služby rannie od-bavoval, keď ozbrojení Turci do domu popovho sa vrátili, kde s domácou prácou zamestknanú Anastasiu prepadli, premohli a s ňou na divokých koňoch svojich preč z Kameňopola uháňali.

Veľiké bolo prestrašenie z chrámu navrátiťšieho sa Athanasa, keď Anastasiu v dome nenašiel, väčšie ale Nikolovo, keď prídu domov, poučený bol o všetkom, čo sa v jeho neprítomnosti stalo.

„Nikola,“ vraví Athanas k synovi svojmu, „Nikola, teba zavčasu veľiká pohroma potkala. Bulhar sa na všetko nadať môže, len nie na stálo šťastie; všetko zmužilým srdcom znáša, len nie únos ženy alebo dcéry svojej. Bôh ale vidí všetko, preto kloň sa pred jeho vôľou. Anastasia i v zajatí vernou ti bude, a keď nie na zemi, nuž u Boha s jej dobrou dušou sa stretneš.“

Otec a syn plakali.

V Lipnici pred konakom bašovým, na zemi sediac, subaši Sandičovi opekajú sa na slnku. Jedon zo subašov oprel si hlavu o múr a spokojne spal, ani rozhovor jeho súdruhov nezobudil ho.

„Ty,“ začne jedon z nich k druhému hovoriť, „kedy sa navráti baša z nočnej jazdy svojej?“

„Eblisa nech ti dá odpoveď,“ riekol oslovený; „ja neviem. Či nevieš, že bastonadu dostaneš, jestli pred nekým rozprávať budeš, že sa baša v minulej noci túlal?“

„Dostanem, ale i s tebou,“ odpovie prvý subaš. „Či verný pes nemá vedieť, kedy sa do konaku svojho navrátil pán jeho? Allah! A my sme všetci len psi nášho tšorbadžia¹⁾.“

¹⁾ Pán života.

Subaš bol by iste i ďalej o svojom postavení mudroval, jestli by jeho spiaci súdruh nebol zo sna niečo mrmlal.

„I ten sa šerbetom¹⁾ opojil preto, aby nevytrezvel, žiada zo sna mehandžiu²⁾, aby mu ešte šerbetu nalial,“ rozpráva jedon zo subašov o spiacom.

„A kde vzal pare, že sa tolko šerbetu napíť mohol?“

„Kde jich vzal? Boli sme v noci s bašom na návšteve u Kaurov a že návšteva bašovi sa vydarila, každému z nás dal desať par. Eh! i ja mehandžiovi dám skryť pare svoje, i dáme si z jeho hanu³⁾ šerbet doniešť.“

O chvíľu pili Sandičovi subaši obľúbený šerbet.

„Bola to krásna jazda, Allah!“ začne hovoriť subaš, ktorý mehandžiovi dal skryť peniaze svoje. „Celú noc túlili sme sa, pokiaľ sme neprišli do Kameňopola. Kauri práve boli odišli do svojho mečeta⁴⁾ Allaha vzývať, keď n.y vrátili sme sa do jedného konaku, kde našli sme krásnu džinu, ktorú si Sandič vzal a my s ňou navrátili sme sa do Lipnice. Ale sa len spierala v náručí bašovom tá pera! Snaď i tricaťkrát strhnúť chcela bašu na zem. Teraz už spokojne sedí v medžlisi⁵⁾, kde prosí od neho aman⁶⁾, že s nim na alogonovi⁷⁾ tak nelútostive zachádzala.“

„Pravda je to,“ vraví jedon zo subašov, „že tie Kaurské devy krásne sú jako kvety a krajšie jako raj prorokov. Prečo si my, psi pána nášho, z tých per⁸⁾ doktorú neuciseme? Ja myslím, že ani v édene, keď k prorokovi zajdeme, z tých per kaurských žiadnu nedostaneme. My len už i v édene subašmi budeme, kde sotva i šerbet dostaneme.“

¹⁾ Sladký nápoj. ²⁾ Histinský. ³⁾ Hostinec. ⁴⁾ Kostol. ⁵⁾ Sieň. ⁶⁾ Milosť. ⁷⁾ Koň. ⁸⁾ Anjel ženského pohlavia.

V sieni bašovej nachádza sa unesená Anastasia. Stojí pri okne, i dýva sa do konak otáčajúcej zahrady. Na tvári spočíva jej žiaľ, v očiach je trápenie vyslovené. V blízkosti pri nej stojí Sandič a spokojne dýva sa na väzňa svojho.

„Anastasia,“ vraví Sandič, „ty milost moja, ktorú väťsmi milujem jako nemého proroka môjho, tak fa ešte nepohnú slová moje k láske? Či nevieš už, že som fa vtedy miloval, keď som sa v Kameňopoli s tebou na holuba a holubicu hrával? Či si v mojich očiach nevidávala džinov¹⁾, ktorí tak milostne na teba sa dívali? Či som fa už vtedy nechcel uniesť do konaku²⁾ svojho, a ty si mnou opovrhla? Či nevieš, že láskou hnaný, vytrhol som fa z náručia soka môjho? A ty si preca taká chladná, jako vetry studeného Balkanu, tak nelútostivá jako lvica, ktorá si v hneve mladé roztrhá a na milostné slová skúpa, zatvorená jako korán so svojimi tajnosťami!“

Anastasia na výčitky Sandičove nič neodpovedá. Kto vie na tvári a očiach čítať, ten by nám povedal, jakú odpoveď ona Sandičovi dala.

„Riekni, čo žiadaš a ja žiadosť tvoju vyplním; len povedz, že ma miluješ. Hovor a oblažíš ma, rozkazuj a utíš otroka svojho, Anastasia!“

„Sandiču,“ hovorí chladne a chytró Anastasia, „ja si od teba nič nežiadam, veď nič od teba nechcem. Priniesol si ma o svobodu, tú mi navráť. No žiadam si preca jedno od teba: aby som fa nikdy nevidela. To je žiadosť moja. Ty mračíš zrak svoj? Čo myslím, to i hovorím, veď sa pretvarovať neviem. A čo mňa k tebe, ktorý si roztrhol zväzok môj, pútať môže? Už od troch dní, čo ma väzníš, presvedčiť si sa mohol, že fa milovať nikdy nebudem, no opovrhujem čo svojim najväčším nepriateľom.“

„Chladná si, no ku mne zahoríš láskou, keď sa presvedčíš, že len teba milujem. Tvoja chladnosť neudusí oheň môjho srdca! Budem fa ctíť, budem fa prosiť, budem fa

vzývať, budem pred tebou za lásku plakať. . . . toto fa mne nakloní, milenica moja.“

„Nikdy,“ zvolá prudko Anastasia, takže jej vykrik i Sandiča predesil. „Ty, ktorý si ma z náručia rodu môjho vyrval a privliekol medzi vrahov bratov mojich, myslíš, že fa milovať, s tebou žiť bude Anastasia? Nikdy!“

„Dobre,“ vykrikol zúrivo Sandič, „Nikola padnúť musí a ty mojou — budeš.“

Anastasia pozrela opovržene na Sandiča a jej bladá tvár ešte viac obladla.

„Myslíš, Sandiču,“ vraví víťazne Anastasia, „myslíš, že keď môjho Nikolu zavraždíš, že sa k srdcu tomuto priblížiš a tam lásku najdeš? Mylíš sa! Len Nikola v srdci tomto žije a to i živý i mrtvý. A čo ho i žiť necháš, ja fa milovať nebudem, čo ho i zavraždíš, ja tebou opovrhnem. Nazdáš sa, že by som ja v náručí tvojom pokoj našla? Myslíš, že mňa väzenie tebe nakloní? Ty nepoznáš Krestanku, nepoznáš Bulharku!“

„Pôjdem s tebou fa, kde zabudneš na krestanstvo, na Nikolu a na svoj rod,“ vraví Sandič. „A keď v dialke tej len mňa mať budeš, budeš ma milovať.“

„Čím ďalej ma zavlečieš od Kameňopola, tým ďalšie vzdialená budem od tvojho srdca. I v tej dialke fa milovať nebudem. Jestli zostaneš so mnou v konaku tomto, nuž príjdu hajdúci a osvobodia ma; jestli ma zavlečieš do ďalekých krajov, i tam nás hajdúci najdú. Ty snad myslíš, že jestli by som ti lásku slúbila, že fa minie pomsta hajdúkov? Oni každého zajatého krestana osvobodí: nevinného, aby mu svobodu navrátili, hriešneho, aby ho usmrtili.“

„Jestli láska tvoja bude ma blažiť, hajdúkov sa nebojím. Či ma teda líbiš, Anastasia?“

„Nikdy, nikdy! Ja pre rozkoše tela neopovrhnem slasti neba. Veď, že som Krestanka: na mňa čaká život večný!“

„Preto ma líbiť môžeš, veď po živote tomto bude éden prorokov bytom našim.“

„Peklo a nie nebo!“ hovorí prísno Anastasia. „Ja tú vernosť, ktorú som prisahala Nikolovi, na zemi tejto nezruším. I ten plod, ktorý v živote mojom nosím, jestli by som

¹⁾ Dobrý duch, anjel. ²⁾ Dom.

fa milovala, stal by sa kliatbou mojou a mňa večne zatratil.“

Vyznanie Anastasiino, že dieťa nosí pod srdcom svojim, ukrotilo Sandiča.

„Dobre teda, Anastasia! Keď dieťa svoje porodíš, žiadať ťa budem o lásku. Ja dieťa tvoje tak, jako teba, milovať budem. Ty ma milovať musíš, Anastasia! Jestli pre lásku k tebe usmrtený budem, i to nedbám, však lásku moju žiadam hajdúk neusmrť.“

„Čakaj teda a darmo čakať budeš. Ani láska tvoja k dieťaťu môjmu nenakloní ma tebe, ani tvoja dobrota, ani muky: ja ťa nenávidím. Ešte i môj plod, ktorý v živote nosím, zášťou proti tebe kôjiť budem.“

„Teda sa mne hroziš eblisou? Plod svoj za kata vychovať chceš? Či nevieš, že ťa i s nim usmrťiť môžem?“

„Myslíš, že mňa smrťou pokutuješ?“ spytuje sa chladne Anastasia bašu. „Či sa nazdáš, že sa smrti lakám?“

Otázky tieto Sandiča privedly k predošlej neustupnosti. Nádeja, že ho Anastasia raz preca milovať bude, zvíťazila zase v ňom.

„Preca je väčšia láska moja, jako tvoja odhodlanosť,“ vraví Sandič. „Ty ma raz tak milovať budeš, jako ma teraz nenávidíš. Či sa nazdávaš, že sa v srdci tomto láska ubit dá? Ja ťa lúbim a lúbiť budem.“

„Uvidíme, ktorý zvíťazíme,“ riekla odhodlane Anastasia.

„Moja nádeja je tá, že ja zvíťazím.“

„A moja viera je zase tá, že som už zvíťazila.“

V.

Tam na tom mieste, kde v Dubnickej hore hajdúci pred Nikolom prísahu zložili, prisahali hrozní títo pomstítelia pravdy Božej a voľnosti národnej strašnú pomstu Sandičovi. Ale i junáckosť má tvrdú úlohu, veď i junáci sú ľudia! Už viacrás vybrali sa hajdúci k Lipnici a nikdy sa jim výprava nevydarila. Na ceste potkávaly jich nehody, kde ale všade nad Turkom víťazili a jich dediny zpálili. Kadovské temnice otvárali a uväzneným kresťanom svobodu prinavrátili. Len na Lipnicu ešte rad neprišiel. Čo za

Anastasiu vykonať mohli bolo to, že Sandičovi odkázali:

„Pse turecký, ktorý nemáš Boha a prepadol si súdu hajdúckemu, ktorý si nehodný, aby ťa kula hajdúkova usmrtila: jestli poškrvniš sestru našu, pekla muky budú odmenou tvojou. Nežiadame ťa o to, aby si Anastasiu na svobodu prepustil, veď pre ňu sami príjeme a nad ňou i nad tebou súd vydržiavať budeme.“

Šafárenie hajdúkov vyvolalo Turkov k trápeniu nevinných kresťanov. Temnice sa naplňovali kresťanmi a mnohé matky oplakávaly unesené dcéry svoje. Je to divný zjav medzi balkanskými Slovanmi, že čím viac jich Turci sužujú, tým sú vernejší krížu a len pleva vetrom letí, vravia Bulhari na slabcov a odpadlíkov. A ktorý pravý junák dal by sa i Turkovi mučiť? Radšej vyhladá čaty hajdúkov a stane sa hajdúkom. Tak sa soslilil i huf hajdúkov, ktorí Anastasiu osvobodit' chceli.

„Bratia!“ zvolal harambaša na bratov svojich, „bratia, už je čas, aby Anastasia osvobodená bola! Sňahy sa spúšťajú, ričky sa rozvodňujú, už po nižších livádach kvety krásou sa honosia: len my sa nehonosíme s osvobodenu Anastasiou. Sandič má sestru našu — hanbím sa to povedať — od jaseni zajatú a teraz je už blízko Veliká Noc. Ba nebol by div, jestli by sa v zajatí bola Nikolovi stala, čo i násilím, nevernou. Dost nás je k jej vysvobodeniu, veď sa náš počet hodne rozmnožil.“

„Svätá pravda!“ odpovedajú hajdúci svojmu vôdcovi. „Už sme dávno nemali žiadnu prácu; tu i krev zmrzne v tele, keď vždy oddychujeme; škoda každého dňa, ktorý k práci nepoužijeme.“

Takú odpoveď dostal harambaša na reči svoje. —

„No, no!“ zvolá kárave harambaša. „Či si videl žitko žať na Božifa¹⁾? Či seješ jačmeň na deň sv. Ivana? Nie! Na česť našu, vysvobodenie Anastasiino ozdobi slávu našu.“

Rečmi týmito harambaša deti svoje uspokojil, veď čože stojí hajdúkom byť bez boja?

¹⁾ Vianoce.

V sieni Sandičovej sedí Anastasia, ktorá na lone drží syna, ktorému v zajatí život dala. Milostne hladí na dieťa svoje, ktoré často kropí slzami materskými. Jak krásna je tá matka, ktorá svojmu národu verných synov rodí? Jaké city shromažďujú sa v jej duši, keď na obraz svojho muža, na dieťa svoje hladí?

„Syn môj,“ začne sa prihovárať Anastasia k dieťaťu svojmu, „iste by ti nechutily tak prsá moje, jestli by ti povedať mohla, že si nešťastný. Okrem prs mojich ničoho na svete nepoznáš a len mne sa usmievať vieš. — Čoby ťa videl tvoj a starý otec, zaradovali by sa tebe a polúbili by ťa. Oni truchlia, že nie som živá. A čo ten úsmech chce na tvárke tvojej? Či ma s nim potešiť chceš? Chceš sa so mnou shovárať? A čo to len mrmleš? Všet ver, chceš mne povedať, že ma ľúbiš, že si moje potešenie? Mám ťa, sokolíčku môj, ale ja som sa tebe ešte ani neusmiala.“

Anastasia pri tejto radosti materskej zapomínala na nešťastie svoje.

„Nikola môj drahý,“ vraví Anastasia, keď jej syn zase vyhladal poživnosť svoju, „či ma často spomínaš? Ty snáď ani nevieš, kde som v zajatí? Často sedím pri tebe a vidím ťa zarmúteného; čoby telo krydlá malo, už dávno by som bola k tebe zaletela. Jestli by si vedel, že som ti v zajatí syna porodila, ty by si bol nešťastnejší. Či sa modlíš za mňa? Ja ti vernosť zachovám, ač vernosť moja mne i smrť priniesť môže. Viem, že sa Bôh o mňa a dieťa moje stará, preto ja len v Ňom dúfam.“

Je to zvláštna moc duše, ktorá strasti zničiť sa nedá, ale v nej sa k vytrvalosti utúži. Tá moc práve robí človeka Božím dieťaťom a kde tú nenajdete, tam telo len biedne srdce v sebe prechováva.

„Sandič zase blúzni o láske,“ vraví si Anastasia. „Hrozí sa a prosí a nevie, že srdce moje je Nikolovo.“

Anastasia sa zamyslela, jakoby o tom premýšľovala, že či jej srdce vždy Nikolovi prináležať bude.

„Ja obstojím!“ povie odhodlane Anastasia a pozrela na svojho syna. „Čo sa

tak dívaš na mňa, dieťa moje? Či pochybuješ o mojej vernosti? Keď som ťa v živote nosila, ja som stála v reči nepohnute, teraz keď teba mám, Sandičovi ma nič nakloniť nemôže. A to ti vravím, dieťa moje, že skorej zhyne i s tebou mať tvoja, ale nevernou viery a otcovi tvojmu nestane sa! — Bože, keď spravuješ životy naše, ja verím, že i mňa v správe svojej máš! Jestli je to vôľa Tvoja, vyveď ma ťa, kde je Nikola, kde viera moja má svojich ctiteľov, kde matky dietky svoje pri sv. krste Tebe oddávajú; tam ma zaved, kde Teba vzýva Bulhar! A Ty Matka svätá, ktorá si všetky materské muky pocítila, Ty mňa neopustiš! Pozri len na môjho syna, ktorého druhov Syn Tvoj miloval, požehnával, a jim kráľovstvo svoje privlastnil, Ty nad nim sa smiluješ!“

Anastasia pozrela von oknom k výšinám nebeským, jakoby odtiaľ blížiacu sa pomoc uvítat chcela. Hladela vierou nadšená k tým výšinám, kde všetci ubiedení potešenie a pomoc nachádzajú. Na jej obličaji uhostili sa pokoj, ktorý jej túto výpoveď z duše vyvábil:

„Ja ešte svobodnou budem!“

„Ty svobodnou, Anastasia?“ spýta sa do siene vstúpivší Sandič, ktorý jej hlasne vyslovenú nádej dopočul; „ty ešte svobodnou? Či si nie v mojej moci?“

Anastasia sklopila oči svoje na syna a riekla: „Jestli to Bôh chce, nuž budem svobodná. Moc tvoja, porovnajúc ju s mocou Božou, je len moc mravička.“

„Pevná je tvoja, no pevnejšia moja viera. Pozri na bládú tvár moju, ktorú mi tvoja nezlomnosť na tvár natrela; predstav si môj nepokoj, ktorý ma sužuje; pováž zjavné dôkazy lásky mojej; ver mi, že bez teba žiť nemôžem: keď to povážiš, milovať ma budeš. Nedbám, nech tvoj syn žije tebe, ktorý pod opatrovníctvom mojím skvelú budúcnosť dosiahne, len ty žij mne! I syna tvojho milujem, veď si mu ty život dala. Anastasia, čo chceš viacej?“

„To všetko mi nenavrátí svobodu,“ odpovedala smelo Anastasia a pozrela na Sandiča. „Jestli by si cit ľudskosti v srdci mal, jestli by si s nešťastnými lútosť pocítil,

jestli by si sa Boha bál, Boha miloval: nuž by si lásku odo mňa nežiadal. Ja raz žijem, raz ľúbim a zástoj moj som na zemi vyplnila. A to vaše peklo, ktoré vy edenom menujete, hrozné muky ti prinese, veď zničil si zväzok manželský a teraz chceš, aby som s tebou žila?!”

Slová tieto dojaly Sandiča. Videl pred sebou ženu, ktorá nekloní sa sľubom a nebojí sa hrozby, ktorá všetkým tým opovrhuje, čoby ju pred Bohom nemilou učinilo. Sandič sa ešte ani teraz celkom nesklonil pred vznesenosťou Anastasie.

„Teda ta mne nič nenakloní? Či myslíš, že ja bez teba žiť môžem? Či ta nevyrval zo srdca môjho Nikola? Či si v srdci tomto nenašla pokoj?“

„Bôh mi je svedkom, že reči tvoje tebe nikdy ma nenaklonia. Ty sám sa mámiš, keď hovoríš, že bez mňa žiť nemôžeš; ty len sám to myslíš, že som ti v srdci prebývala; i druhú milovať môžeš a šťastný budeš.“

„Len jedna je Anastasia, ktorú som poznal, druhej na zemi tejto neznám. Zanechám i blúdneho proroka a s tebou odidem do Kameňopoľa, kde ťa milovať budem.“

„Môžeš sa odriecť svojho ľži proroka, môžeš zavrhnúť bašovstvo, môžeš prísť i do Kameňopoľa: ja ani tak ťa milovať nebudem, nemôžem, no čo brata ctíť ťa budem!“

„Anastasia!“ zvolal bôľne Sandič.

„Tu ti na nevinnosť syna môjho, ktorého som slzami svojimi posvätila, prisahám, že žiaden muž nepočuje viacej slová lásky odo mňa!“

Sandičova premenila sa láska v zúrenie.

„Aby si ani na dieťa svoje prisahať nemohla, tu pred očima tvojima zničím ho a prisaha tvoja bude zrušená.“

„A čo ti to pomôže?“ spýta sa vífazne Anastasia.

„Tak teba a seba zničím a tam v édene budeš mne prináležať, keď ma na svete milovať nechceš,“ zvolal Sandič. „Myslíš, že to vykonať nemôžem?“

„Usmrť ma, veď si i tak katom mojím,“ hovorí odhodlane Anastasia. „Mňa Bôh vezme k sebe, ty pôjdeš do zahynutia a preca ja tvoja nebudem. Či ti môžem zrejmejšie povedať, že ťa nechcem? Či nechápeš slová

moje? Čo ma nevražďíš? A keď svoju dyku vrazíš do srdca syna a do môjho srdca, keď duša moja lúčiť sa bude s telom, ja i vtedy zvolím: Sandiču, ja ťa nechcem, ja tebou opovrhujem!“

Po týchto slovách Sandič zo siene von vybehol.

Anastasia modlila sa po jeho odchode, veď myslela, že umreť má. Prežehnala svojho syna a celkom spokojne hodinu svojej smrti očakávala.

„Dost som žila, veď som Nikolu milovala,“ hovorila sama k sebe Anastasia. „Nikola, jestli ťa trápi to zldanie, že som ti nevernou bola, ponynsi si v duši svojej, že som ťa milovala a tebe vernosť zachovala. Kto vie, či nenie lepšia smrť, jako väzenie? S Bohom, Nikola! Ja už o tebe myslieť nemôžem, veď v poslednej hodine života svojho musím sa k smrti a súdu Božiemu pripraviť.“

Sandič sa zavrel do siene svojej. Váhal sa v bôloch svojich na diváne, tak že jako pomatený vyzeral.

„Ona ma nechce!“ volal Sandič ustavične. „Ona láskou mojou opovrhla! Bôle moje kajú dušu moju. Už by som zavrhol blúd proroka, bašovstvo a všetky lesky, odišiel bych s ňou medzi jej národ a len ju by som na zemi tejto miloval, ona ma ani tak nechce. Či ju mám zavraždiť? a načo mi je eden, keď ani tam, jako ona hovorí, mojou nebude?“

Sandič sa ešte za chvíľu na divane svíjal; upokojil sa a hľadal pokoj ten pojistíť si v duši.

„Allah mi je svedkom,“ vraví pokojne Sandič, „že čo som si umyslel, to i vykonám.“

Vzal do ruky dyku a navrátil sa ku Anastasii.

Keď Anastasia Sandiča bládého s dykou do sieni vstúpil videla, prežehnala seba a svoje dieťa, ktoré na to tak pevne k srdcu svojmu privinula, že zaplakalo.

„Sandiču,“ riekla pokojne Anastasia, „tu sme k smrti hotoví! Mals' i ty matku, i tys bol tak nevinný, jako toto maličké a s radošťou sa na to pamätáš. Dovoľ, nech sa smierim s Bohom, zaprisahávam ťa na svätú pamiatku tvojej matky, ktorá ťa tak milovala, jako ja milujem dieťa svoje nevinné.“

I klakla i skrúšene modlila sa dlho, dlho.

„Anastasia,“ začal vraveť divoký, no zariadený Sandič, „vieš, že som nešťastný. Nebudem ťa viacej výlevmi svojej lásky trápiť, nebudem sa jako had do srdca tvojho vtierať, z ktorého si ma tak neľútostive vytvorila. Ja ťa zbožňujem, preto som ťa miloval, ja som chcel s tebou žiť, preto som ťa Nikolovi uniesol. Ja som s tebou žiť chcel, preto som ťa slovami a hrozbami trápil, aby som tvoju lásku si vynútil: všetko to nenaklonilo teba mne. Dyku túto do srdca tvojho nevrážim, ale ťa prosím o to, aby si ju ty vrazila do srdca môjho. Vraz ju hlboko, veď veľká je láska moja, veľkou ranou sa len ubiť dá. Od teba si chcem smrť vyžobrať, keď si mi lásku odoprela. Na, ber dyku a keď nemiluješ, aspoň usmrť a budem ťi povďačný, bo ďalej žiť nemožno . . . nemožno!“

Anastasia sa zdesila.

„Sandič, prosím ťa na lásku tvoju, ktorou si mňa trápil, nežiadaj od tej smrti, ktorá pomstíť sa nevie, ale len viny vie odpúšťať. Mňa usmrťiť môžeš, ja ale vraždiť neviem. Jestli na súd boží niečo dbáš, teda ma navráť Nikolovi, navráť sa ku Kristovi a svojmu národu a neprídeš o večný život a najde sa bulharská deva, čo ťa svojou láskou oblaží.“

„Oj, Anastasia, ja ťa usmrťiť nemôžem. Ty si nevinná, ja hriešny! Allah mi je svedkom a zaprisahám sa ťi teraz, že nikdy viacej nebudem si žobrať lásku od teba. Prijmi len teda dyku túto odo mňa a jestli láskou hnaný, zase by som sa od teba lásku opovážil prosiť. preraz ňou srdce moje, a Bôh ťi vraždu tú za hriech neprípocita. — Len o jedno ťa ešte prosím, Anastasia. Či vyplníš prosbu moju?“

„A čo žiadaš, Sandiču?“

„Dovoľ mi k boľnému srdcu môjmu dieťa tvoje privinúť, aby s objatím syna tvojho bóle moje som utíšil.“

Keď počula Anastasia žiadosť Sandičovu a videla v ruke jeho dyku, predesila sa.

„Vyslyšíš prosbu moju Anastasia? Či sa snad bojíš za syna svojho? Tu máš dyku a a stráž si synka, keď ho ja k niadram svojim priviniem.“

„Ver mi, že sa bojím o dieťa svoje, no ale verím, že sa na nevinnom nepreviniš. Pozri i dyku ťi v ruke nechám a oddám ťi k objatiu syna, aby sa žiadosť tvoja vyplnila.“

Sandič zahodil dyku a vzal na ruky syna Anastasiinho, ktorého vrele pobozkal. Za chvíľu díval sa na dieťa, ktoré sa naňho usmievalo.

„Synku Anastasiin,“ prihovárал sa Sandič dieťaťku, „ja som miloval matku tvoju. Anastasia, tu máš dieťa svoje, veď objatie jeho znepokojuje ma. Hlbokú ranu zadala si srdcu môjmu, ktorá sa v živote tomto vždy atrif bude. Ty i so synom svojim budeš svobodná“

VI.

Čierne mrákavy shromažďovaly sa nad hlavou bašu Lipnického.

V Lipnici vypukly nepokoje, ktoré Sandiča znivočiť mali.

Hajdúci už okolo Lipnice šafáрили a Sandič smelošov neopovážil sa potrestať. Sbírený ľud pred konakom bašovým vyzýval ho, aby pravoveriacich pred hajdúkmi ochraňoval a hajdúkov potrestal. Sandič nič nepodbal na výkriky ľudu, veď, jako vieme bol na duchu nemocný a k vražde hajdúkov nespôsobilý. Len opevnil sa v konaku svojom so subašmi, aby sa pred rozzlobenými Turkami ochránil mohol.

I teraz pri džamii¹⁾ Lipnickej, kde muezzin²⁾ k prvej modlitbe ctiteľov prorokových povolal, shromaždil sa ľud, aby nový útok na bašu urobiť mohol. Keď derviš³⁾ v džamii všetky svoje obrady odbavil, začal všetkých kaurov preklínať, medzi ktorých i Sandiča počítal. Vykrikoval, že sa stal kresťanským psom, že ho kaurská deva od proroka odviedla, že nevzdáva v džamii prorokovi počty a že svevolných hajdúkov netresce. Derviš svoj cieľ docielil rečmi tými, veď sbírený ľud i s dervišom pohol sa ku konaku Sandičovmu, aby sa nad nevercom prorokovým pomstil.

¹⁾ Džamia, modlitebnica.

²⁾ Muezzin, hlásnik

³⁾ Derviš, turecký mních.

Keď bašov aga zbadal celý nepokoj, chytro vbehol do siene k Sandičovi a to práve vtedy, keď tento slúbil Anastasii, že bude svobodná.

„Ty si prestrašený, ago; čo sa stalo, že tak desno vyzeráš?“

Aga porozpovedal Sandičovi, že jedon derviš proti nemu pobúril ľud, ktorý Sandiča a Anastasiu usmrtil si zaumienil.

„Ten psi otrok! zvolal hnevliivo Sandič. „Počkaj, veď ho ja zašlem prorokovi, aby ma jemu zažalovať mohol.“

Sandič zbehol dolu s agom medzi subašov, ktorí už k boju pripravení boli.

Ľud vyvolával pred konakom: „Bašo, usmrť tú kaurškú devu, ktorá ti srdce očarovala. Jestli žiadosť našu nevyslyšíš, nuž ju my usmrtime.“

„Biednici!“ zvolal Sandič. „Nazdajú sa, že sú oni sudcami srdca a života môjho. Subaši, teraz pálte!“ zvolal Sandič, keď aga bránu na konaku roztvoril.

Subaši poslúchali bašu svojho a bezbranný ľud padal od jich rán. Bázlivejší rozutekali sa, smelší ešte stáť zostali, keď ale videli padnúť derviša, rozutekali sa tiež.

„Prekliaty buď, ty neverný syn Allahov,“ kričí na zemi ležiaci ranený derviš. „Nech zavre pred tebou brány edena náš prorok a zavrhnú ňu s eblisou do múk večne trvajúcich. Allah, Allah!“

Subaši raneného derviša vliekli ku džamii, ktorý cestou neprestajne šprihal na Sandiča. Rozbúrený ľud derviša zavliekol do džamii, kde pred tvárou proroka vyvolal veriacich, aby sa na Sandičovi vypomstil.

„Anastasia,“ riekol Sandič, keď po opísanom výstupe navrátil sa do konaku svojho, „ja som ti slúbil svobodu, ktorú už dnes obdržíš. Ty nemôžeš dlhšie v sieni tejto prebývať, ba dávno som ti mal svobodu prinavrátiť. Ja ňu s mojimi subašmi do Kamečopolu vypravím a odovzdám Nikolovi, ktorému prináležíš. Prežívaj s nim šťastne a každá blaženosť nech ti je od Boha daná, veď si nevinným anjelom zeme tejto. Anastasia nezapomni ani na mňa, ktorý som ňu nevýslovne miloval!“

„Sandiču,“ odpovedá rečmi bašovými dojatá Anastasia, „ja ňu milovať budem, jako svojho verného pobratima. Ver mi, že si ctím teba preto, že city lásky citmi ľudskosti si premohol. I Nikolovi poviem, že si nevinný. Avšak náruživá láska tvoja bola a je čistá od každej škvrny. Ja by som si priała, aby si sa stal kresťanom a zanechal polmesiac, ktorý ňu blažiť a spasíť nemôže.“

„Možno, že i táto žiadosť tvoja sa vyplní; uznávam sám, že len to môže byť viera pravá, ktorú ty vyznávaš a miluješ.“

V hore Lipnickej shromaždení sú hajdúci. Vyvalujú sa v tráve, jakoby jich žiadne starosti netrápily. Druh s druhom nešopce, veď je to rozkaz harambašov, ktorý hajdúk prestúpil sa neopováži.

„Do hroma!“ zvolal hlasite harambaša, načo všetci hajdúci hore pozdvihli hlavy svoje. Ten pajo ešte sa z Lipnice nevláče! Či snad mu chutí šerbet, že sa tak dlho nevracia? Sava, či ozaj nejde pajo?“

Spytoval sa harambaša strážcu, ktorý nad nimi na jednej skale stráž držal.

„Jetli ma oči moje neklamú,“ odpovedá Sava, nuž Pajo ide a to chytro.“

„Na česť hajdúcku už mohol dávno tu byť,“ riekol nedočkavý harambaša. „Nuž Sava, či je to Pajo?“

„Je Pajo, otče harambašo,“ odpovedá stráž držiaci hajdúk.

„Len nech nám priniesie dobré vesti,“ obracia sa k hajdúckom harambaša. „Dnes musí byť Anastasia osvobodená.“

„Už je Pajo v húšti,“ zvolal strážca.

Všetci hajdúci obrátili zraky svoje k miestu, odkiaľ Pajo prýš mal.

O chvíľu zastal si očakávaný Pajo pred harambašu a uklonil sa.

„Nuž čo nového v Lipnici?“ spýtal sa prísľého harambaša. „Muselo ti tam dobre byť, keď si sa v Lipnici tak dlho bavil.“

„Brat harambašo,“ odpovedá Pajo, „ty sa hajdúckovi vysmievaš, ktorý to od nikoho nezaslúži. Či ste sa vy bratia i s harambašom za Paju haňbiť museli?“

„Nikdy!“ zvolali a ospravedľovali výkrikom svojim svojho súdruha hajdúci.

„Nuž to je nové v Lipnici, že Turci škrtia sa a Sandiča zavraždiť chcjú,“ odpovedá Pajo na otázku harambašovu.

A všetko, čo sa s dervišom a ľudom stalo, porozprával Pajo harambašovi a sám seba ospravedlnil.

Všetci hajdúci pozreli na harambašu, ktorý v podobných okolnostiach rozkazy vydáva a hajdúci jich vybavujú.

„Jestli nie dnes, nuž zajtrá zbúria sa zase tí psi proti Sandičovi,“ vraví harambaša, „a jeho i s Anastasiou usmrtiť môžu. Dnes prepadneme Lipnicu a Anastasiu osvobodíme. Poobzerajte svoje dieferdany, či sú v poriadku.“

Ačpráve každý hajdúk tak pozná svoj dieferdan jako samého seba, na rozkaz harambašov jich preca poprezerali a k boju pripravili.

„Bratia!“ zvolal Pajo, „dvoch krestanov osvobodíme, veď Anastasia má i syna, ktorého vo väzení porodila.“

„Nech je Bôh s nami a šťastie junácke, zvolal harambaša. „A teraz sa všetci prezhnajte, veď v boji na to času mať nebudete a kto vie, či daktorý z nás v boji nepadne.“

„Hajdúci prežehnali sa na rozkaz vodcov.

„A tvoje rozkazy sú ktoré, otče harambašo?“ spytujú sa hajdúci.

„Nedávajte žiadnemu Turkovi milosť,“ odpovedá harambaša, „veď Turka ani šajtan nechce a nemiluje.“

Dvesto hajdúkov pohlo sa do Lipnice...

Práve volal Muezzin veriacich k modlitbe, keď Sandič s päťdesiatimi subašmi zo svojho konaku vystúpil. Štyria subaši, chlapi jako jedle, niesli nosidlá, v ktorých Anastasia so synom svojim sedela. Celý tento sprievod náhlil sa von z Lipnice.

Vrchní derviš v džamii neodbavoval za dlho modlitby. Cieľ a úmysel jeho bol druhý a nie sa modliť. Do džamii dal priniesť raneného druha svojho, ktorého prítomným citeľom proroka potajme ukázal, aby ľud na Sandiča rozpajedel. Cieľ svoj dosiahol, veď ľud i s dervišmi ponáhlal sa ku konaku Sandičovmu, aby sa nad nevercom vypomstíť mohol. Keď derviši pred Sandičovým konakom počuli, že baša i s Anastasiou opustil

konak, hneď i s ľudom ponáhlali sa za Sandičom.

„Vidíte toho neverného psa,“ volal vrchní derviš za Lipnicou, keď Sandiča a jeho sprievod zazrel. „On na bezpečné miesto unáša hurysu svoju, ktorá srdce jeho zmámila.“

„Smrť jej, smrť!“ zvolal ľud a náhlil sa za Sandičom.

Sandič počul tento vresk a hneď videl, v jakom sa nebezpečenstve nachádza. Subaši na rozkaz bašov urobili čiaru pred nosidlami a stáli k boju pripravení.

Derviš dobehol i s ľudom pred subašov, ktorých válečné držanie sa ľud zastavilo.

„Ty pse!“ zvlal Sandič na vrchnieho derviša; „keď zhynúť chceš, nuž nech sa žiadost tvoja vyplní.“

„Allah s nami,“ zvolal neústupný vodca derviš; „Tvoja hurysa, ktorá srdce tvoje omámila, takže stal si sa ochrancom kaurov, umreť musí. Allah!“

Derviš strojil sa Sandiča napadnúť.

Harambaša zazrel zďaleka Sandiča a celý jemu nepochopiteľný výstup tento.

„Bratia,“ hovorí harambaša, „nech som dobrý, neviem, čo ten Sandič vystrája. Baša, ktorého sme navštíviť mali, ide nám v úsrety i so šajtanovými citeľmi. Ba, aby nás slávnejšie prijal, v nosidlách snáď i Anastasiu dá vláčiť, ktorá nás tiež uvítať má.“

„Subaši, za mnou,“ zvolal Sandič a rútil sa s nimi na ľud, ktorý prvý nápad pevne vydržal.

„Bratia,“ vravel harambaša, „teraz už vidím, že Sandič Anastasiu niekedy uniesť chcel a ľud úmysel jeho mu prekaziť chce. Pozrite, už so subašmi ľud napadol a s jata-gany rúba jich oholené hlavy. Bratia, napred!“

Hajdúci chytrým krokom blížili sa na bojište.

Mnohí mrtví ležali už na zemi, keď hajdúci na pole boja dobehli. Práve sa rozložený ľud s celou silou hnal na nosidlá, keď hajdúci s výkrikom:

„Hurrá, na vraha!“ pálili na ľud a subašov.

„Hajdúci!“ zvolal ľud a nevie, pred kým sa chrániť má.

Kto by vystačil v boji takom svoj dieferdan nabíjať, preto i hajdúci vzali do hrsti svoje kyndzale, ktorými riedli Turkov a subašov. Jako hrom všade smrtili, veď odpor ludu a subašov jich rozhneval.

Vo velikom zmatku tom vidíme, že známy nám derviš s pokravenou dykou pri nosidlách na zem padol. Sandič, keď videl, že ľudničia hajdúci a jeho subašov viacej nebolo, na svojom zplašenom koni dobehol k nosidlám, aby Anastasiu ochránil.

„Ona je mrtvá!“ zvolal Sandič, keď do nosidiel pozrel; snaď sto výstrelov dalo mu odpoveď a on mrtvý padol zo svojho koňa.

„Ty pse,“ vraví pri nosidlách na zemi ležiaci derviš, keď pri ňom na zem Sandič padol, „i ty, i ona je mrtvá! Ja prerazil som jej srdce, ona viacej nebude pravoveriacich mámiť!“

Poslední odpor hajdúci prevládali pri nosidlách.

Na bojišti zostali len mrtví a hajdúci.

Harambaša dobehol k nosidlám, kde keď videl mrtvého Sandiča a raneného derviša, zubami zaškripel.

„Mrtvá je hurysa bašova,“ vravel zlostný derviš, „tu máš dyku, ktorou jej zradné srdce som prebodol.“

„Obeste tohto psa!“ zvolal na súdruhových svojich harambaša a nohou kopil derviša. Ten ešte i teraz, keď je ranený, len zlosť vydáva z pekelného srdca svojho.“

Hajdúci vyplnili rozkaz harambašov.

„Anastasia! zvolal harambaša, keď dokrvácánú v nosidlách videl.

„Nie som ešte mrtvá,“ hovorí tíško Anastasia, keď harambašu pred nosidlami zastat videla. „Moj syn nenie ranený, ale len krvou mojou skropený!“

„Tak sme ťa len ranenú osvobodit mohli?“ povie s bólom harambaša. „Bôh je naším svedkom, čo sme urobiť mohli, to sme i verne vykonal. Dnes mali sme ťa z tvojho zajatia vysvobodit, náš úmysel sa nevydaril, Čoby si vidieť mohla, všade okolo teba mrtví ležia, medzi ktorými je ten pes derviš, ktorý ťa ranil a Sandič, ktorý ťa uniesol.“

„Nepreklinam vás, bratia hajdúci,“ vraví ticho Anastasia. „Vy ste bratia moji, ktorí mi poslednú žiadosť vyplníte.“

„Čo žiadaš, sestra?“ spytujú sa hajdúci, „my žiadosť tvoju vyplníme.“

„Pochovajte mrtvého Sandiča!“

Hajdúkovej jej žiadosť predesila. Oni majú Turka, jej najväčšieho nepriateľa pochovať, to pochopiť nevedeli.

„On je nevinný,“ vraví Anastasia, keď videla, že hajdúci jej žiadosť odopret chcejú. „Sandič počal veriť v Boha nášho. Iste by sa bol stal kresťanom, jestliby v boji nebol padol.“

„Máš ešte i druhú žiadosť, Anastasia?“ spytuje sa jej harambaša. „Tvoju prvú žiadosť vyplníme.“

„Zneste ma čím skôr do Kameňopola!“

I prvú i druhú žiadosť hajdúci Anastasii vyplnili.

Smutne vracali sa hajdúci z výpravy tejto do Kameňopola, nevyslovne jich to mrzelo, že umierajúcu Anastasiu nesú Nikolovi.

Na každého hajdúkovej tvári vidíme tú nevoľu, ktorá vraví:

„Ja vždy haňbit sa budem, keď poviem, že i ja neosvobodil som zdravú, no ranenú Anastasiu.“

V Kameňopoli pred domom Athanasovým s nosidlami zastali hajdúci.

Eud sa hrnúl zo všetkých strán, aby videl, čo sa v nosidlách nachádza.

„Čo nesiete, bratia hajdúci?“ spytujú sa zvedaví; no hajdúci otázky tieto počut nechceli.

Harambaša vstúpil pred Nikolu a keď ho pozdravil, riekol:

„Otče Nikola, ja som slúbil, že Anastasiu osvobodím, ale sľub moj som vyplnil. Ona je tam predo dvermi v nosidlách, živá síce, no už umiera.“

Athanas, Nikola a harambaša zastali si k nosidlám, ktorý tieto roztvoril a preč s várou sa odvrátil.

„Nikola,“ vraví slabým hlasom Anastasia, „žiadosť moja, aby som ťa este videla, sa vyplnila. Tu máš syna svojho, ktorému som v zajatí život dala.“

Athanas vzal na ruky zakrvaveného vnuka svojho, ktorého keď shromaždení ľudia videli, horko zaplakali.

Hajdúci vzdialili sa do hôr svojich.

„Bratia!“ vravel harambaša, keď celou cestou ani on, ani žiadon neprehovoril ani slova, „ja celou cestou s vami som mlčal, veď len o hanbe našej, že neosvobodili

sme Anastasiu zdravú, som premýšľoval. Hanbu tú len tak zmyjeme z kyndžalov svojich, keď Lipnicu a všetky turecké hniezda spálime, zničíme!“

Hajdúci zadržali dané slovo, veď Lipnica z jich kyndžalov hanbu tú spálila.

Anastasia uzdravila sa, i početní vnu-kovia zatlačili oči staručkému Athanasovi.

Prvý sen.

Jak sladko, sladko spalo sa mi!
Sen ten neide mi z pamäti.
Nebo — zlatými jašá ptáčkami,
Pažiť — samé rajske kvety.

A tá ptáč z neba sadá ku mne,
So mnou jak s bratom sa baví;
V uchu mi hrajú piesne tajomné,
V oku divy Božej slávy.

Ach, a tie kvietky, sestry šumné,
Tak sa vám ku mne tulkajú!
Očkom milostným hovoria ku mne,
Dychom dušu napájajú. —

A zkiď sen ten, — tá zlatá chvíľa?
Zkiď tie slasti neprebrané?
Tvoja to, matko, mi vykúzlila
Modlitba i prežehnanie.

Tys to nado mnou, stráž anjela,
Nad spiacim dietkom si stála:
Z tvojho to oka ptáč vyletela,
Ruka tvá tie kvety siala.

Zo sna tohoto život celý,
Život môj sa mi pramení:
Pod holubými on nebies kriely
Šumie po sveta zeleni.

A všetky túžby i nádeje
Čos' kreslí duša únosná —
I pieseň srdcom mojím čo zneje:
To tieň, ozvena toho sna. —

Len potom, mať, keď deň skončí sa,
V sláve na dieťa si vspomeň;
Nado mnou ešte raz pomodli sa,
Prežehnaj ma na večný sen!

Ján Botto.

Malinová voda.

(Z „Deňniku poľovníkovho.“)

Od Ivana Turgenieva.

Na začiatku augusta býva neznesiteľná horúčosť. V tom čase od dvanástej až do tretej hodiny ani najodhodlanejší a najželeznejší človek nenie v stave vyjsť na polovačku, a najoddanejší pes začína poľovníkovi „čistiť ostrohy,“ to jest, ide za nim krokom, zažmúri smutne oči, vyplazí veľmi jazyk, a, jako by chcel odpovedať na výčitky svojho

pána, krúti pokorne chvostom, s výrazom vzdoru v zraku, no ku predu nejde. Práve takého dňa bol som na polovačke. Dlho vzdoroval som pokúšaniam ľahnúť si niekde čo i len na okamženie do chládku; dlho preskakoval môj neunavený pes cez krovinu, ačkoľvek, jako sa zdalo, sám neočakával nič poriadneho od svojej zimničnej činnosti.

Dusná horúčnosť prinútila ma konečne, abych pomyslel na zachovanie našich posledných síl telesných a duševných. S ťažkosťou dovliekol som sa k rieke Iste, mojím láskavým čitateľom už známej, zošiel som z prikreho brehu i kráčať po žltom a vlhkom piesku smerom ku prameňu, známemu po celom okolí menom „Malinovej vody.“ Žriedlo toto prýsti sa z rozsadliny brehu, ktorá sa premenila zrazu na hlbokú, no úzku výmolu, a padá asi dvadsať krokov od svojho stoku s veselým a zvatlavým šumom do rieky. Dubové kroviny porástly svahy výmoly, okolo žriedla zelená sa krátka, aksamitová tráva, snečnie paprskéky nedotýkajú sa skoro nikdy jeho studenej, sriebroleskej vody. Došiel som k žriedlu: v tráve ležal čerpák z brezovej kôry, zanechaný tu pocestným vonkovanom k všeobecnej potrebe. Napil som sa, lahol do chládku, a poobzeral som sa okolo seba. Pri zálive, vlivom prameňa do rieky utvoreného a preto večne pokrytého melkými vlnkami, sedeli chrbátami ku mne obrátení dvaja starci. Jedon z nich, dosť tlstý, vysokého zrastu v tmavozelenom, čistom kaftane a vlnenej čapici chytil ryby; druhý — vyziaably a malý, v muchojarovom, záplatanom kabátku a bez čapice, držal na kolenách hrniec s červíkami a prechádzal si každou chvíľku rukou po šedejivej hlave, jako by ju chcel chrániť pred snečnou žiarou. I pozrel som naň pozornejšie, i poznal som v ňom Šumichinského Stjopušku. Prosím čitateľa o dovoľenie, abych mu predstavil tohoto človeka.

Nekoľko verst od mojej osady nachádza sa veľká dedina Šumichino s kameňným kostolom, zasväteným sv. Kosmovi a Damianovi. Naproti tomuto kostolu pýšne stálo kedysi panské obydlie, obklúčené rozličnými staviskami, čeladníkami, dielnami, koniarňami, stodolami a kôľňami na kočiary, kúpeľami a dočasnými kuchyňami, byty pre hostí a správcu, oranžeriami a inými viac menej užitočnými stavbami. Tu bývali bohatí statkári, a všetko darilo sa výborne — keď naraz jedného krásneho rána bohatstvo to na prach shorelo. Páni presťahovali sa do iného hniezda; panský dvorec zapustol. Rozsiahle spálenisko obrátilo sa na záhradu, ktorá

sem tam ohradená bola hromadami tehál, zbytkov to z bývalých základov. Zo zachránených trávov sbili nachytro chalupu, pokryli ju lodkovými daskami, kúpenými pred desať rokami na stavbu gotického pavillonu, i ubytovali v nej zahradníka Mitrofana so ženou Aksiniou a sedem deťmi. Mitrofanovi rozkázali, aby posielal na panský stôl, ktorý bol vzdialený poldruha sto verst, zeleniny a ovocie; Aksinii sverili dozor na tyrolskú, za drahé peniaze v Moskve kúpenú kravu, ktorá ale bola bohužiaľ neplodná a tak žiadne mlieko nedávala; bol jej tiež daný pod ochranu kochlatý, popolavý kačer, jediný to panský pták; deťom zo zretelu na jích mladost neuložili žiadne povinnosti, čo jim ale neprekážalo, aby úplne zlenively. U tohoto zahradníka prenocoval som dvaráz a mimochodom od neho kupoval uhorky, ktoré sa, Bôh vie prečo, i v lete vyznačovali veľkosťou, nepríjemnou vodnatou chuťou a hrubou žltou kožou. U neho uzel som tiež prvýraz Stjopušku. Okrem Mitrofana s jeho rodinou a starého, hluchého cirkevného staršieho, Gerasima, bývajúceho za „zaplat Pán Boh“ v komôrke u hrbatej vojanky, neostál ani jediný dvorský človek v Šumichine, pretože Stjopušku, s ktorým idem čitateľa obznámiť, nebolo možno držať ani za človeka vôbec, ani za dvorského človeka zvlášte.

Každý človek zaujíma aspoň nejaké postavenie v spoločenskom živote, alebo má aspoň nejaké spoločenské sväzky; každý dvorský človek dostáva, jestli nie plat, aspoň deputát: Stjopuška nedostával celkom žiadnu podporu, nebol s nikým spriatelnený, nikto nevedel, čím vlastne je. Ano, nemal žiadnej minulosti, nehovorili o ňom, asnaď ani pri popise duší nebol poznačený. Hovorilo sa, že býval u kohosi komornikom, ale kto a zkade je, či je syn a jako sa stal poddaným Šumichinským, jakým spôsobom dostal kabát od nepamätných časov nosený, kde žije a čím sa živí — o tom rozhodne nemal nik ani najmenšieho zdania, no ani, abych hovoril pravdu, otázky tieto nezajímaly nikoho. Dedo Trofimyč, ktorý znal rodokmen všetkých dvorských ľudí do štvrtého pokolenia, hovoril mi len raz, že vraj sa rozepamätá,

že je Stjopuškoví pribudnou Turkyňa, ktorú nebohý pán brigádnik, Alexej Romanyč, na voze priviezol z válečnej výpravy. Áno, stávalo sa, že, keď na sviatky, v dňoch to všeobecného priania a hostenia sa chlebom a soľou, koláčami z pohánkovej múky a zeleným vínom dla starého ruského zvyku — ani v týchto dňoch neobjavil sa Stjopuška pri vystavených stoloch a sudoch, neklaňal sa, neľúbil pánovi ruku, nevyprazňoval jedným dúškom pred očami pánovými a na pánovo zdravie čašu, naplnenú štedrou rukou správcovou; snad len nejaká dobrá duša, idúc mimo, obdarí ubožiaka nedojedeným koláčom. Na Velkú Noc kristosovali sa s nim, no on nikdy nevysúkal zamastené rukávy, nevyňal zo zadnieho vrečka červené vajce a neponukol ho, zadychčiac sa a žmurkajúc, mladým pánom, lebo i samej panej. V lete v kólmi za kuriencom a v zime v kúpelovej predsieni, keď boly tuhé mrazy, spával v seníku. Privykli ho vídať, niekdy ho kopli, no nik s nim nehovoril, a zdá sa, že on sám od narodenia neotvoril ústa. Po požiare ubytoval sa, lebo jako hovoria v Orlovsku, pritúlil sa tento zavržený človek u zahradníka Mitrofana. Zahradník sa ho nedotkol, nepozval ho, aby uňho býval, ani ho nevyhľal. Stjopuška ani nežil u zahradníka: býval, ukrýval sa v zahrade. Chodil a pohyboval sa ticho, kýchal a kašľal do ruky — a to nie bez strachu; pracoval a tulkal sa všade jako mravenčok: a všetko robil za jiedlo, jedine za jiedlo. A skutočne, keby nebol sa staral o svoju výživu od rána do večera, bol by môj Stjopuška umrel od hladu. Je to nepríjemno, nevedieť ráno, čím večer sa nasytiš! Tu sedí Stjopuška pod plotom a hryzie reťkovku, lebo mlzá mrkvu, alebo krája špinavý hlúb kapustový; tu vlečie kamsi okov vody a ťažko si oddychuje; tu rozžieha pod hrnčekom ohniček, vyberá nejaké čierne kúsky zo zaniadra a hádže jich do hrnčoka, tu vo svojej zásobárne poklepáva, kliniec zatíka, policu pre chlieb shotovuje. A to všetko robí mlčiac, jako za rohom; hľa už sa schoval. Tu hned zmizne na dva dni, a nikto nepozoruje jeho neprítomnosť. Hľa už je zase tu, opät nekde pod plotom pod trojnožku

tajne triesky prikladá. Líca jeho sú malinké, očka nažltkavé, vlasy až po brvy, nos končitý, uši veľké, priesračné jak u netopiera, brada jako pred dvoma nedelami oholená, nebývajúc nikdy ni menšia ni väčšia.

S týmto teda Stjopuškom sretol som sa na brehu Isty vo spoločnosti iného starca.

Priblížil som sa jim, pozdravil a posadil sa podľa nich.

V súdruhoví Stjopuškoví poznal som tiež známeho: bol to na svobodu prepustený človek grofa Petra Iljiča † † † Michal Saveljev. menovaný Tumanom. Býval u Bolchovského, vychradlého to mešťana, majiteľa zájezdného hostinca, u ktorého som sa veľmi často zdržoval.

Mladí úradníci a iní ľudia bez zamesknania, po orlovskej hradskej cestujúci (kupcom zaobaleným v pruhované periny o to nejde) môžu posiaľ vidieť neďaleko veľkej dediny Trojcka veľký drevený dom o dvoch poschodiach, vystavený pri samej hradskej, celkom opustený, s prelomenou strechou a s oknami na slepo zatľčenými.

Nemožno si nič smutnejšieho predstaviť nad pohľad na túto zručaninu na poludnia za jasného snečného počasia.

V tomto dome býval grof Petor Iljič, známy hosťiteľ a bohatý veľmož starého veku.

Stávalo sa, že sa u neho celá gubernia schádzala, tančila a veselila pri ohlušujúcej hudbe domácich hudobníkov, pri treskote rakiet a rímských svetiel; a zajiste nejedna starenka idúca teraz okolo opusteného bojárskeho paláca vzdychne si a spomína minulé časy, zašlú mladost.

Dlho hodoval gróf, dlho prechádzal sa, prívetive sa usmievajúc, pomedzi tlupou podlízavých hostí: na nešťastie nestačilo jeho imanie na celý život. Vysiel úplne na mizinu, i odišiel do Petrohradu, by si vyhľadal nejakú službu, a zomrel v hostinci v čísle, nevyčkajúc žiadneho výsledku.

Tuman slúžil u neho za komorníka a dostal sa ešte za živobytia grofa na slobodu. Bol to človek asi sedemdesiatročný, pravidelného a príjemného obličaja. Usmieval sa skoro voždy, jako sa teraz usmievajú ľudia z časov Katariny II.: dobrosrdečne a vzne-

šene: keď rozprával, otváral a zavieral zvolnary, láskave prižmuroval oči a vyslovoval slová trochu nosom. Smrkal a šňupal tabak pomali, jako by vykonával prácu.

„No jakože, Michal Saveljiču,“ počal som, „či si nachytil rýb?“

„Ráče pozreť tamto do košíku: chytil som dvoch okúňov¹⁾ a asi päť hlaváčov.... Ukáž, Stjopuška.

Stjopuška podával mi košík.

„Jako sa máš, Štefanko?“ pýtal som sa ho.“

„I... i... i... ujde to, bafuško,“ odpovedal pomali Stjopuška, zajachtávajúc sa, jako by pudy²⁾ jazykom prepracal.

„A Mitrofan je zdravý?“

„Zdravý — ja... jakože, bafuško?“

Neborák odvrátil sa.

„Jakosi zle berú,“ hovoril Tuman, „veľmi je teplo, ryby skryly sa pod krovinu, spia... Nastré červíka, Stjopuško.“ (Stjopuška vyňal červíka, položil ho na dlaň, udrel ho dvaráz, navliekol na udicu, naplul naň a podal Tumanovi.) „Ďakujem, Štefanko... A vy, bafuško,“ pokračoval, obrátiac sa ku mne — „ráčite byť na polovačke?“

„Jako vidíš.“

„Tak. A je váš pes anglický či fundlandský?“

Starec pochválil sa rád pri príležitosti, jako by chcel riečiť:

„I my žili sme vo svete.“

„Neviem, jakého je plemena, no dobrý je.“

„Tak... A ráčite chovať mnoho psov?“

„Dve svorky.“

Tuman usmial sa a zakýval hlavou.

„Tak je, mnohý je milovník psov, a druhý nemá jich zapotreby. Súdim dla svojho jednoduchého rozumu: psov sluší skôr držať k vóli vážnosti... no buď i všetko v poriadku, i kone buďte v poriadku, i vodcovia psov, jako sa sluší, v poriadku a všetko. Nebožký gróf — daj mu Bôh kráľovstvo nebeské! — nebol nikdy poľovníkom, no psov držal si a dvaráz v roku ráčil vychádzať.

¹⁾ Okúň či ostrež, nem. Barsch.

²⁾ Pud, ruská váha, 40 funtov.

Vodcovia psov shromažďujú sa na dvore v červených kabátoch s prámy a trúbia na rohy; jeho jasnosť ráči vyjsť, i privedú jeho jasnosti koňa; jeho jasnosť si vysadne, a hlavní poľovník strčí mu nohy do strmeňov, zníme čapicu a podá v čapici liace Jeho jasnosť ráči bíčikom zaplesknúť, psiari zavýsknu a hrnú sa zo dvora. Lokaj jazdí za grófom a sám vedie na hodbavnej šnôre dvoch zamilovaných pánových psov, starostlive jich ošetrujú, viete... A sedí, totiž lokaj, vysoko, vysoko v kozáckom sedle, je červenolící, obzerá sa... Rozumie sa, že hostia i v tomto páde nechybujú. I zábava, a množstvo honcov... Ach, odtrhol sa aziatec!“ doložil chytró a trhol udicou.

„A čože, gróf vraj mnoho vo svojom živote zažil?“ pýtal som sa.

Starec naplul na červíka a hodil udicu do vody.

„Bol veľmož, to je známa vec. K nemu jazdievaly prvé osoby z Petrohradu. Sedávaly v modrých stuškách za stolom a jiedly. No, a gróf bol veru majstrom v hostení. Stávalo sa, že ma volával: ‚Tumane,‘ hovoril, ‚na zajtrašok potrebujem živé sterlete¹⁾; postaraj sa o ne, počujes? — ‚Počujem, jasnosť.‘ — Vyšívané kabáty, parokne, palice, voňavky, kolínsku vodu prvého druhu, tabatierky, obrazy také krásne objednával si až z Parížu. Chystá bankety — Hospodine, pane života môjho! ohňostroje, sanice! I z diel sa striela. Hudobníkov mal štyridsať osôb a kapelníka Nemca, ktorý sa špatne zachoval. Chcel s pánmi jiesť za jedným stolom; jeho jasnosť rozkázal ho vyhnať: ‚Moji hudobníci,‘ riekol pri tom, ‚i bez teba svoje veci rozumejú.‘ Veď vieme: panská moc. Započnú tančiť — a tančia do rána, a najviac škotskú... E... e... e... chytil sa, bratku! (Starec vytiahol z vody nevelikého okúňa.) Vezmi ho, Stjopuška! — Pán bol, jako sa na pána sluší,“ pokračoval starec, hodiac opäť udicu do vody: „a bola to i dobrá duša. Vytrepal ta: a hľa už zabudol všetko. Jednu mal chybu: držal si metresky.

¹⁾ Sterljad, oseter, jeseter (accipenser ruthenus, Sterljad, Art Störe).

Och, tie metresky, odpusť Bože! Ony ho privedly na mizinu. Najviac si vyberal z nízkeho rodu. Zdá sa, že jim nebolo viacej treba? Nie — podávajú jim, čo je najdrahšieho z celej Európy... a tu povedia, prečo by sme nežily dla svojej chuti — to je vec pánova... veď on preto nezahynie! Zvláštna jedna: menovala sa Akulina; teraz je už nebohá — daj jej Bôh nebeské kráľovstvo! Sprostá to bola dievka, dcéra šitovského desiatkára, a taká zlá! zauškovala pána. Očarovala ho úplne. Môjmu bratrančovi dala oholiť hlavu, že jej stupil na nové šaty... a nielen jemu oholila hlavu... Ano... A preca to byly krásne časy! doložil stavec s hlbokým vzdychnutím, zklopil hlavu a zamĺkol.

„A váš pán bol, jako vidím, prísny?“ prehodil som po krátkom mlčaní.

„Bolo to vtedy v móde, bafuško,“ hovoril stavec, pokývajúc hlavou.

„Teraz sa už tak nedeje,“ podotkol som, nezpúšťajúc z neho oči.

Pozrel na mňa bokom.

„Teraz je lepšie,“ hovoril stavec — a hodil ďaleko do vody udicu.

Sedeli sme v chládku; no i v chládku bolo dusno. Ťažký parný vzduch jakoby bol stuhol; rozpálené lica túžobne hľadaly vietor, no ani nezafúklo. Slnko z modrých, zatemnených oblakov veľmi pripekalo; rovno oproti nám na druhom brehu zažľkalo ovosné pole, sem tam porastlé palinčím¹⁾, ale ani klások sebou nepohol. Trochu nižšie stál sedliacky kôň po kolená vo vode a obáňal sa lenive mokrým chvostom; zriedka ke-ty vyplávala pod vysutým krovím veľiká ryba, púšťala bubliny a ticho pohrúžila sa na dno, zanechajúc po sebe ľahké vírenie. Kobyľky cvrkaly v zažľklej tráve; prepelky tlkly jakosi nútene; jastrabi vznášali sa obratne nad polami a kedy tedy sa zastavovali, máchajúč chytro krydlama a rozťahnuč chvost na spôsob vejára.

Sedeli sme nepohnute, prenasledovaní horúčostou.

Náhle ozval sa za nami vo výmole šramot: neкто prichádzal k prameňu.

Obzrel som sa i uzrel som mužíka asi päťdesiatročného, zaprášeného, v košeli, v lykových krpcoch, s kabátom prez plecia.

Priblížil sa k prameňu, napil sa dychtíve a vstal.

„Hej, Vlas!“ zavolať Tuman, pozrúc na neho: — „pozdrav ťa Bôh, bratu! zkaďe prichodíš?“

„Pozdrav Bôh, Michale Saveljiču,“ hovoril mužík, pristúpiac k nám: „zďaleka.“

„Kďe si sa túlal?“ pýtal sa ho Tuman.

„Bol som v Moskve, u pána.“

„Na čo?“

„Bol som ho prosiť.“

„Za čo prosiť?“

„Aby mi odpustil obrok¹⁾, lebo nechal robotovať, alebo presadil inam... Syn mi zomrel, — a sám sa nemôžem obísť.“

„Syn tvoj zomrel?“

„Zomrel. Nebožtík,“ doložil polohlasne mužík: „bol v Moskve pohoničom, a platil za mňa obrok.“

„Čože, platíte teraz obrok?“

„Ano: obrok.“

„A čo ti riekol pán?“

„Pán? Vyhnal ma. ‚Jako si sa mohol opovážiť,‘ riekol mi, ‚prijď rovno ku mne? na to je správca; tvoja povinnosť je,‘ riekol, ‚skorej to oznámiť správčovi... no, a kam ťa preloží? Napred,‘ riekol, ‚zaplať nedoplatky.‘ Rozzlobil sa veľmi.“

„No a ty vrátil si sa?“

„Vrátil. Chcel som sa zpýtať, či nebožtík nenechal po sebe nejakého imanie, no nedozvedel som sa ničoho. Hovorím jeho hospodárovi: ‚Som Filipov otec; a on na to: ‚To ja neviem. A syn tvoj,‘ hovorí, ‚nič nezanechal po sebe; ešte mi je i dlžen.‘ Odišiel som teda.“

Mužík vypravoval nám všetko s úsmevom, jakoby bola reč o inom; no malé vytreštené oči zalievaly sa slzami, rty sa triasly.

„Teraz ideš domov?“

¹⁾ Palinčie, Artemisia Absynthium, Wermuth.

¹⁾ Obrok, daň, ktorú platil mužík ruský svojmu zemskému páňovi.

„A kam inde? Rozumie sa, že domov. Žena snad od hladu píska.“

„Mal bys . . . tento . . .“ hovoril neočakávane Stjopuška, zajachtal sa, umlkol a počal prehrabúvať v hrnčoku.

„A pôjdeš k správcovi?“ pokračoval Tuman, pozrúc nie bez zadivenia na Stjopušku.

„Načo bych k nemu chodil? . . . Mám tak už i dlžobu. Syn choravel celý rok pred smrťou a neplatil ani za seba obrok . . . Ja som dlžen za poldruha roka: ale vziať mi nič nemožno, čo by jak chceli . . . Bratku, nemusíš na mňa z chytra, ty žartuješ; nie som zodpovedný! (Mužik sa zachechtal.) Nech si tam Kintiljan Semenyč mudruje jak mudruje — a už . . .“

Vlas zasmial sa opät.

„Čo? — to je haňba, bratku Vlas,“ hovoril pomali Tuman.

„A prečo haňba? Ni . . . (Vlas sa zamľcal.) Jaká je dnes horúčosť!“ pokračoval utierajúc si líca rukávom

„Kto je váš pán?“ pýtal som sa.

„Gróf † † †, Valerian Petrovič.“

„Syn Petra Iljiča?“

„Syn Petra Iljiča,“ hovoril Tuman „Nebožtík Petor Iljič udelil mu za živobytia Vlasovu dedinu.“

„Je zdravý?“

„Chvála Bohu, zdravý,“ odpovedal Vlas. Začervenal sa tak, jako by mu bol líca zapálil. —

„Vidíte, batuško,“ pokračoval Tuman, obracajúc sa ku mne: „dobre by mu bolo pod Moskvou a tu ho dali v obrok.“

„A mnoho platíš od hlavy?“

„Deväťdesiat rublov,“ hovoril Vlas.

„No, tak vidíte, a zeme je málo; čo je, je panský les.“

„A i ten vraj predali,“ podotkol mužik.

„No, tak vidíte . . . Stjopuška, daj mi červíka! . . . Hej, Stjopuška, čo robíš, čo si zaspal?“

Stjopuška sa zatriasol.

Mužik sadol si k nám.

Zamkli sme opät.

Na druhom brehu začal neкто pieseňku spievať, ale tak smutne . . . Nešťastný Vlas pozeral tak trápne k zemi pohrúžiac sa v trudné myšlienky . . .

Po pol hodine rozišli sme sa.

Preložil *Sytniansky*.

Dumka.

(Z ruského).

Vravia ľudia, že som šťastný.

Ja sa len usmievam;

Nevedia, jak ja slzami

Tvár často polievam.

Dni moje za dňami idú,

Rôčky plynú za rôčkami,

Šťastie mi neprinášajú,

Ach, žiaľ mi je za vami.

Netešte sa, vy vešťcovia,

Z mojej žiaľ-pesničky,

Plynú rôčky po tichúčku

Jak hronské vlnôčky:

Dni moje za dňami idú,

Rôčky plynú za rôčkami,

Šťastie mi neprinášajú,

Ach, žiaľ mi je za vami.

Kam zraky svoje obrátim,

Som cudzincom všade, —

Bez družiny, bez rodiny.

Život mi príkry je.

Dni moje za dňami idú,

Rôčky plynú za rôčkami,

Šťastie mi neprinášajú,

Ach, žiaľ mi je za vami!

August Hor. Krčméry.

Slovanskí básnici.

Podáva *Parcl Hečko*.

(Pokračovanie a dokončenie.)

Básnici horvatskí.

I Horváti môžu sa v novej dobe znamenitými básnikmi vykázat, medzi nich patria:

Drag Rakovec, poctivý, v každom ohlade šlachetný muž tento, ktorý celý posvätil sa službe národa, prvý medzi prvými budil ohnivými básňami svojimi národ. Vydal: „*Pjesmarica iliti zbirka pjesamah za pjevanje u družstvu*.“

Pavel Stooš, jeho malé, príležitostné básne vynikajú cituplnou nežnosťou, jako: „*Noč horvatske zemlje 1831*.“ Krásna elegia, a básne: „*Za novo ljeto*.“ Väčšie jeho dve diela sú: „*Soko hrvatski i slavska mati*“ 1849 v 12 spevoch, a „*Kitice cirkevnych pjesamah*.“

Ljud. Vukotinović r. 1832 spísal dráma: „*Golub*“, r. 1833 „*Prvi i zadnji kip*“ v Prešporuku. Pre „*Danicu*“ napísal mnoho pekných básni, dýchajúcich horúcou láskou k vlasti. Roku 1842 vydal nové veľmi krásne básne: „*Ruže i trnje*“, r. 1844 vyšly dva sväzky novel: „*Ššitonosa a Novi vojvoda*“, roku 1859—1861 uverejňoval v almanachu „*Lep-tir*“ utešene milostné básne; konečne napísal drama „*Sastanek u gradu Zrinju*“ potom provodované v Záhrebe.

Ivan Mažuranić je práve genialný básnik horvatský, ktorý nepísal mnoho ale klasických a to v čistonárodnom duchu. Najprv písal zdarilé básne do záhrebskej „*Danice*“, potom doplnil výtečne chybujúci z Gunduličovho Osmana 14. a 15. spev a konečne složil pôvodnú nevyrovnateľnú básne hrdinskú: „*Smrt Smail-Age Čengića*“, ktorá ho nesmrteľným učinila.

Stanko Vraz, rodom Slovenec, jeden z najlepších horvatských básnikov, povahy rydzo-slovenskej, nekonečnou láskou k národu naplnený a spolu znamenitý esthetik, ktorý písal utešené romancy, balády a znelky, on je najobľúbenejším básnikom mládeže. R. 1840 vydal „*Djulabice*“ sobrané z „Da-

nice“ milostné básne vo 2 dieloch, v nichž vrelý cit a hlboká ač bolastná láska jeho k Slovanstvu previeva. R. 1841 vydal „*Glasy iz dubrave žeravinske*“, zálezajúce z balád a romancí; r. 1845 v Prahe „*Gusle i Tambura*“ vo 4 dieloch, tiež krásne básne.

Gróf *Janko Drašković*, bol prvý horvatský šľachtic, ktorý pridružil sa k nadšeným mladým národovcom, písal básne do „*Danice*“ a položil základ k „*Matici ilýrskej*“ i podporoval ju všemožne. Spomenutia zaslúži i jeho spis v nemeckej reči vydaný: „*Ein Wort an Illyriens hocherzige Töchter über die ältere Geschichte und neueste Regeneration ihres Vaterlandes*.“

Toma Blažek, písal básne politického obsahu, uverejnené v „*Danici*“.

Ján Trnski, popri Vrazovi a Preradovičovi najlepším podnes lyrický básnik, ktorý v milostných básňach varuje sa holého milostenstva, ale hľadá všade lásku k národu a k vlasti čo spolu pohnútku uviesť. Uverejnív doktoré básne v „*Danici*“ vydal r. 1842 „*Pjesme*“, r. 1854 „*Preklad kráľodvorského rukopisu*“, r. 1863 „*Kriesnice*“ a krásnu poetickú legendu o sv. *Cyryllovi a Methodovi* pod menom „*Sceta priča*“ uverejnenú v almanachu na 1000-roč. pamiatku týchže apoštolov slovanských. Bezmenne vydal satyr. básne „*Zvekan opet na svetu*.“

Ivan Kukuljević, basnik dost dobrý, ale najviac sa preslávil sbieraním a spytovaním historických rukopisov. Složil milostné piesne pod názvom „*Tuga za ljubom*“ a viacej drammat, jako „*Juran i Sofia*“, „*Stjepko Subić*“ podľa Kotzebua. Vo vydaných spisoch „*Različita diela*“ sú 3 dramata obsažené. Jeho najlepšie básne sú pod menom „*Slavjanke*“ vyšlé, obsahu politického s historickým výkladom.

Dmitrije Demeter, najstarší representant novej literatúry horvatskej, venoval sa hneď z počiatku dramatickej literatúre so zdarom, r. 1842 vydal „*Dramatické poka-*

šenia“ vo 2 dieloch; I. diel obsahuje: „*Ljubav i dužnost*“ a „*Krvna Osveta*“; II. diel zahrňuje tragoediu „*Teuta*“ a text k opere Lisínského „*Ljubav i zloba*“. Roku 1842 vydal tiež zauímavú lyricko-epickú báseň „*Grobničko polje*“ v 13 oddieloch, krom toho preložil z nemeckého drama „*Propast Carstva Srbskoga*“ a zlomok z Götheho „*Fausta*“.

Petor Preradović, vystúpil ponajprv v „*Zore*“ dalmatínskej r. 1845 s nektorymi zdarilými básňami a dobrými články o jazyku juhoslovanskom, do časopisu tohto dlho pracoval. Jeho „*Prvenci*“, básne 1846 vydané, dosvedčujú, že je jedon z najlepších básnikov horvatských. Roku 1851 vyšly od neho „*Noce piesme*“ vo troch oddieloch. V rukopise má byť hist. drama „*Vladimír i Kosara*“ a dramatisovaný epos „*Marko Kraljević*“.

Gróf Orsat Počić, básnický talent, ktorý je známy svojími prekladmi zo srbštiny do taliančiny a z greckého, poľského a ruského jazyka do horvatštiny; jeho pôvodnie práce sú: „*Taljanske*“, sbierka básni od r. 1846 do 1848 v Itálii spísaných, národný epos „*Karagjorgević*“ r. 1849 a „*Piesme*“ vydané r. 1862.

P. Antun Kazali, je jedon z najlepších básnikov terajšieho Dalmatska, jeho prvé básne vyšly v „*Zore*“ dalmatínskej; r. 1856 vydal: „*Zlatku*“, r. 1857 „*Trista vica udovičah*“, vydal i báseň „*O grobničkom polju*“.

N. Tomaseo zaoberal sa sbieraním národných piesni, pôvodne spísal „*Iskrice*“, veľmi poetické dielo, majúce za predmet vlast, jazyk a národ.

Mirko Bogović, úd družstva Gájovho, uverejňoval z počiatku básne svoje v „*Danici*“, ktoré sa vyznačily nežnosťou a krásou, potom vydal o sebe r. 1844 „*Ljubice a Domorodni glasi*“. Pestoval tiež s prospechom dramatikú a vydal veršované drama: „*Frankopan*“ a historické drama „*Štepan poslednji kralj Bosanski*“ r. 1857. Jeho najnovšie drama je „*Matjaš Gubec*“. Mimo toho napísal mnoho pre „*Nevena*“ (časopis), menovite novely. R. 1862 vydal dve knihy anakreontských piesni pod názvom „*Vinjage*“, plné ducha filozofického. V rukopise chová: epos „*Garabanciaš dijak*“, básne: „*Žuto lišće*“, „*Slike*

i prilike“ a veselohru „*Stari i mladi Hrvati*“. Bogović je spolu jeden z najvernejších národovcov horvatských.

Ognjoslav Utiešenović (Ostrožinsky) nar. r. 1818. Sobrané básnické plody svoje vydal r. 1845 pod názvom „*Vila ostrožinska*“, roku 1852 preložil „*Slovo o pluku Igoreve*“, ktoré vyšlo v „*Nevene*“. Jeho najnovšie dielo je: „*Nedeljko*“, výtečné sú i jeho nemecké spisy v prose spísané.

Matija-Juraj Špor, muž plný dobrej vôle a obetovavosti za vec národnú a dramaturg, r. 1849 vydal tragoediu „*Kastriota Škenderberg*“, r. 1857 veselohru „*Ljek za objestnú ženu*“, r. 1858 tragoediu „*Edipos*“, r. 1860 „*Car Murat II. i republika dubrovačka*“. Diela jeho majú svoju cenu, ale pre daktoré formálne zvláštnosti našly silných odporcov, a preto ostaly bez vlivu na literatúru.

Básnici slovinski.

Národ slovinský obydlený v Štýrsku, v Korutanoch, v Krajne a v Istrii, otočený z jednej strany Nemcami a z druhej strany Vlachmi, ktorí ho tam ponemčiť, tu povlaštit sa usilovali, žil veľmi neprajné doby svojmu duševniemu rozvoju a svojej literatúre, následkom čoho i poesia uňho mimo prstonárodnej, len neskoro rozvíjať sa počala. Zo starších časov jesto iba dakolko skromných plodov z poesie cirkevnej, o umelej svetskej poesii možno nám hovoriť až z doby Juraja Japla, ktorá sa počína s rokom 1802, a ktorá prebudiac a obživiac národ, položila základ k radostnejšiemu rozvoju literatúry krásoumnej. Počnime teda od náčelníka doby tejto už čulejšej a veselšej.

Juraj Japel, nar. r. 1774 v Gorensku, je prvý básnik slovinský, ktorý i iných ku básneniu prebudil a povzbudil, poslúžil národu prekladmi z Mendelsohna, Hagedorna, Kleista, Metastusia a iných, a písal i pôvodnie básne, čo i nie sú genialné a výtečné, staly sa rečou a formou dôležitými. Krom toho je ešte tým pamätný, že vo spolku s inými mužmi, preložil Písmo sväté do slovínčiny.

Anton Linhart, nar. v Radolci v Gorenjsku r. 1758, † 1795, spísal veselohru „*Županova Micka*“; preložil z francúzskeho „*Le Mariage de Figaro*“, pod názvom „*Veseli dan al Matiček se ženi*“.

Lavoslav Velkmar, nar. v Štýrsku, v Luttenburku r. 1741, † 1816, po jehož smrti vydané sú básne jeho roku 1836 pod menom: „*Fabule in Pesni*“, ospevujúc veci hospodárske, pri čom nemohol žiaden zvláštny poetický talent rozvíť.

Lepší od týchto básnik je: *Valent Vodnik*, ktorý nepísal síce mnoho, ale duchom vznešeným, jako to vidno z jeho básne: „*Ilirija oživiljena*“, za ktorú i prenasledovaný bol, „*Moj spomenik*“. Časť jeho básni vyšla v Lublane v jednom sväzku r. 1840, krom toho pracoval na gramatike a slovníku.

Fraňo Prešern, jeden z najvýtečnejších básnikov lyrických, podobný nemeckému Heine, len že jeho satyra nenie tak ostrá. On je tu opravdivým kráľom, a málo ktorý slovanský básnik vynikol v obore tomto nad neho. Znamenité sú jeho básne: „*Pod oknom*“, „*Pevcu*“, „*Sonetní venec*“ a elegia „*Slovo od mladosti*“. Krom toho spísal i viac podarených epických básni. Dva roky pred smrťou vydal svoje básne pod menom „*Poezije Dr. Erancza Prešerna*“ r. 1844.

Blažej Potočnik, farár pri Lublane, složil piesne duchovné i svetské, z nichž mnohé veľkého obľúbenia došli, a až podnes v ústach ľudu žijú.

Anton Slomšek, nar. 1800 v Ponikvah v celjskom okolí, bol biskupom Labadským (Lavant), † v Maribore. Jeho pôsobením osviežil sa duch slovinský v Krajinsku a v Štýrsku, písal mnoho i prosou, jeho sloh je ľubezný a čisto-slovinský, tak že v prose nikto s ním závodit nemohol. Jeho básne vyznačujú sa zvláštnou nežnosťou, vyšly vo zbierke: „*Koroške in štajerske pesni*“. Výtečný je i jeho preklad Schillerovej piesne o „*Zvone*“.

Ivan Vesel, Vesel Koseski, podľa rodišťa svojho nazvaný. Prvé plody básnického ducha jeho sú tri ody na cisára Ferdinanda I. (V), ktoré sú genialné. Zbierka všetkých básni jeho ešte nevyšla posiaľ. Hlavný ráz jeho poesie je nadšenosť, fantasia bujná a živá, bez toho, žeby bola na ujmu básnickej jednote. Básne jeho sú plné myšlienok a hlbokých citov a prejavuje vieru vo veľkú budúcnosť Slovanstva. Ačkoľvek neskoro počal básniť, preca sa takto vyznačil. V novinách uverejňoval obyčajne básne svoje.

Miroslav Vilhar, obľúbený národný básnik, ktorý k piesňam svojim i nápevy pripojoval. Vydal zbierku piesni v Lublane r. 1860.

L. Svetec, ktorý pod menom Podgorski viacej krásnych básni podal.

Levstik, ktorý je známy dobrými básnami a dobrým, ale málo oceneným prekladom kráľovského rukopisu.

V. Zarnik, novelista a dosiaľ jediný humoristický spisovateľ slovinský.

Lovro Toman, v básňach „*Domorodni glasovi*“ objavil najprv svoje básnické dary, vydal jich r. 1840 v Lublane. I jeho manželka *Josipina Tunogradská*, vyznačila sa čo spisovateľka, napíšuc viac obľúbených noviel, ale skoro zomrela.

Anton Janežič, ktorý v beletristike a vo veciach starožitnických dôstojne vyplňuje „*Novice*“ a vyniká i jako kritik.

Stanko Vráz, výtečný horvatský básnik je vlastne rodom Slovinec, a preto veľká chlúba slovinského národa; jako náš Kollár písal po česky, tak tento posvätil sa literatúre horvátskej, avšak nezapomenul ani na svoj národ, keď pre tento vydal v Záhrebe autentickú zbierku národných piesni pod menom: „*Národné piesni ilirskej koje se pievaju po Štajerskoj, krajnskoj, koroškoj i západnoj strane Ugarske*“.

XXIX. november 1873.

Na Matiašovom budínskom hrade
Zrkadlí sa dnes krajina,
Sviatočné všetko a plno všade
Jak vókol otea rodina
Vo svätdeň jeho — tak sa bromaďí
Snem náš, hrvatský, biskupov rady,
Magnatov, umelcov voje;
A natešený Panovník mile
V jubileuma pamätnej chvíle
Javí jim úľuby svoje.

Tu zlatom šitá magnatov šata
Uhrov, Hrvatov sa mení;
Červentalárov biskupských čata
I roľník skromne oddený.
Pekný to pohľad — sväté to city
Čo hruď poddaných v ten svätdeň cíti
V to jubileum Kráľovo:
No, srdce moje tým viac zplesalo.
Keď z úst Kráľových mi zavznievalo
V reči materinskej slovo.

Na Matiašovom budínskom hrade
V svetle sa kúpe palota,
Jejej teremy plné sú všade,
Lebo Kráľova dobrota
Vyše dve tisíc hostí pozvala —
Na tvárach všetkých radosť zahrála
Na zjavenie sa Kráľovo;
Kráľ i Kráľovna hostí blažili:
Mňa Kráľ oslovil — city ožily
Na jeho slovenské slovo.

Kráľ ctí si jazyk svojich poddaných,
Jimž sveril Bôh jazyka dar,
Chce rovnoprávnosť rodov mu daných —
Hej, podte sem, čo svojet v zmar
Lahkomyslne zapredať chcete,
Reč slovenskú von zo škôl tisnete
Jak by jej zvuk ta nepristal:
Reč naša je reč ľubozvučnoty,
Súca jak iná do škôl, paloty:
Nou nehanbil sa vraveť — Kráľ!

Miloslav Dumj.

Prechádzky po svetovej výstave vo Viedni r. 1873.

Od Laskomerského.

III.

Povsedný život navštevovatelov výstavy: Liesingov a Kummerov hostiniec, kaviarne, rozličné staviská, časť Rotundy.

Naša spoločnosť pozostávala zo siedmych členov, t. j. z jedného člena a šiestich členíc. Šesť bolo toho pekného a ja jedon čl n toho nepekného pohlavia. Jako vidíte, mal som veľkú zodpovednosť na krku a krebky tovar pod krydlami mojimi.

Z prvu chodilo moje collegium v zatvorených šíkoch čili kollonách. Potom ponevác transport po tolkých svetoch rozvážať kus obfázené bolo, ponevác Brusselské čipky mňa, tam tie ale chirurgické instrumenty menej zanimaly, pretvorili sme sa na dobrovoľných trel-

leurov, a každý šiel, kam ho oči a podošvy niesly; k spoločnému obedu sišli sme sa zase dovedna. Zastaveničko naše bolo pri východe na rotundovú galleriu, pri tak rečenej rampe. O 11¹/₂ hodine dotiahli moje kráľovice od východu, západu, juhu a severu. Jedna od predhoria Dobrej Nádeje, druhá z Unalásky, tretia zo sultanovho, štvrtá z detského pavillónu, piata zo Sicílie, šiesta zo Sardínie, a ja z Kapadocie, a jedným hnom brali sme sa do hostinca. Preto sme šli pred obedom, lebo na 12 tolko hladošov sa naraz nahnalo, že miesto a dačo statočného pod zuby dostať, bolo vecou veľmi tvrdou. Hnali sme útokom do hostinca Liesing, neďaleko rotundy, v susedstve Portugalskej školy, kde pri obede aspoň 3000 ľudí sedelo. Bol to rákoš! Jedáleň plná, a ďaleko široko okolo hostinca žu-

vajúce a tanierni klopotajúce zástupy vyláčených obdivovateľov výstavy. Môžete si predstaviť ten pohyb a vŕzganie 3000 zúžikov, a po tri taniere rátajúc, teda šramot najmieň 9000 taniarov. Šlo to ani v tej „Machienhalle.“ Pomedzi hladom morenými krčiacimi sa hostmi frkali kellneri jako čertom posadnutí. Misy jedlami obťažené vláčili, pyramidy vyše hlavy veľké, kolo hlavy velebný pečienkový kúr, jako na chlume Lomnickom; frakati ale chlupci, zohnutí pod ťarchou, trepali potopy penavého piva. A preca takí a tolki hostinskí pri všetkej rychlosti lačným výkrikom dla žiadosti hneď vyhoveť nemohli. Ach a hlad je raz planá choroba. Jedon starý, vážny pán, opozdivší sa následkom podagry, lofne si unavený na prázdnu v mojom susedstve stoličku. Chudák, stolicu mal, ale bez jedenia. Volá, volá, ale v púšti. V letku za frak starým pánom chmatnutý hostiaský odbaví ho stereotypným „gleich,“ nechá mu krydlo z fraku v rukách, s husím krydlom ale letí nezbedník preč. Nuž čože mi je, však, z tvojho „gleichu,“ s tým si klovy nevytrem. Chudáčik starký slzavým okom hádže závistlivé zraky po Egyptských hrucoch šťastlivejších od seba susedov. Premožený konečne žalúdkovým — nie že srdcovým bôlom, omdletý klesne. Nemavší inšie pri ruke, omastil s m sardelno-omáčkovou ližicou jeho ústa, načo občerstvený otvoril oči. Vybral som sa potom na razziu, a vybojujúci s vlastným nebezpečenstvom života na bočnom st. luku žemlu, hodil som ju jako ten havran zo stareho zákona starému pánovi medzi klovy. Napadnem konečne natiahnutou vidličkou voňavú polievku nosiaceho kellnera, a zratoval som otca už osíralých detí, a tri slzy vďačnosti odkvaply mu do gerštňovej polievky. A tak tento hostinec každému, kto v novembri lebo v decembri svetovú výstavu navštíví zamýšľa, odporúčať môžem.

My ale sme naďalej chodievali do Kummera na obed. Kummer stojí v susedstve čárdy, je teda kus obdialny, menej hlučný, ale dobrý a lacný hostinec. Obed chutný: polievka, pečienka, chlieb, dobré plzenské pivo, v cene 1 zl. až 1 zl. 20 kr., poskytujú obyčajného rozmeru žalúdku dost hojného

pokrmu. U Kummera bývalo veľa Uhrov, v čárde veľa Nemcov, každý hľadal to, čo doma nemá. Obyčajne ale tí, čo v čárde obedovali, tak sa nasýtli, že ta po druhý raz ísť za potrebné nedržali. Vchodná brána bola vystavená z bryndzových halušiek a cesta vyspaná bola opekancami. Cigáni hostom nôtli. Kávu po obede piť, sme na viac miestach skusovali, najpôvodnejšia zdala sa mi byť u Turkov.

Vo Švajciarskej kaviarni obsluhovaly ženské v čiernom obleku, jako tá káva, ale sa mi obsluha lepšie páčila, ako káva. Kde Švajciarky obsluhujú, očakával by bol i lepšie mlieko, tomu ale tak nebolo. Kroj jích bol pekný. Na šatoch visely jim srieborné široké mince, na nichž sa im na zadku holengaly cifrované pracky. Možno, že pre pekný ženský „Ausstaffirung“ Švajciarska kaviareň tak hojne navštevovaná bývala.

V ruskej kaviarni obsluhovali poriadni šubajci. V ružových atlasových kaftanoch z ďaleka podobali sa kanovníkom. Okolo drieku volné kaftany mali pásom pritiahnuté. Široké pulidery do juhtov vstrčené. Tieto poslednie nemotorné mohly i vystať. Káva nebola dobrá, tým lepší čaj. Nastolovali tam jedlá od našich odchodné; jakýsi „srach“ miešaninu počul som často pomenovať. Oproti Rotunde pod stromami ukrytý je medzinárodný, čírymi talianni obsluhovaný hostinec. Pod krovom vyložené sú erby všetkých možných národov, je to celá heraldika. So skvelým náradím a veľmi pohodlný, nebars dobrú kávu má.

Talianský Buffet oproti egyptskému pavillonu má to dobré, že od neho pravo v bok popoludni Strauss so svojim sborom hráva, nad hlavou ti ale čneje jako väža vysoká Arancaria brasiliensis, so zaokrúhleným vrcholcom. Na tomto vrcholci trčia sucháre tak skrovne, jako vlny na Bismarckovej hlave. V lesiku pri Agriculturhalle stojá dva České, gr. Kinským vystavené hostince, kde točia sa biel-modro-červeno kriklavo odené ženské, s veľkými, ale foremnými čepcami.

Cerkle Oriental má byť tiež turecký dla mena a kraju. Tam vysluhujú Turkyne. Je to ale čfra komédia, lebo Turkyne verejne neobsluhujú. Sú to všetko krotké viedenské

deti v tureckých kaftanoch a nohaviciach. Neďaleko Cercle Oriental je turecká kaviareň s výsluhou chlpskou, opravdu tureckou, a takou tiež kaffou neprecedenou, ale voňavou, chutnou, tak jako sme ju na väži Peru v Carihrade pili. Poslúža ti tam i čibukom a nargillou, a tam hovejú si nemeckí, rakúski a štajerskí šviháci. Ťahajú turecký duván do seba — ale veru tu i tu sa nejedon s blaďou tvárou von za roh vykráďza, aby sa ľahkým spôsobom fažko nadobudnutého obedu zprostil. Sic transit vana mundi gloria.

Tu mi prichodí na um anekdota, vyprávajúca mne dobrým priateľom. Vo spoločnosti, s ňouž sa tu bavil, bol i jeden rodený Čech, kdesi tamsi na Slovensku berničný úradník a formálny odkundes. Vlezol do tesných nohavíc a šnorovaného kabáta, lámajúc nemilo Bohu maďarčinu tak krudélne, jakoby fúrikom po skalách humploval, a to všetko len, aby pozornosť a obdivenie cudzích vzbudil. Napomínanie, aby peknú reč nefiaskal, neosožilo. Tu v tureckej kaviarni, mysliac, že maďarsky hovoriť je tak asi jako dialekt šaríjský a liptovský, osloví Turka maďarsky, tomu od strachu šialka na zem padla, chytil sa za brucho a zutekal preč. Mój priateľ osloví Turka slovensky, ten sa vráti, usmeje a odpovie srbsky a pánov rúce pekne obslúži. Čo sa z toho naučíme?

Mimo toho sú ešte restaurácie štajerské, tyrolské, švédské, anglické, francúzske atď. atď. Vo francúzskej v Rotunde sú jedlá veľmi slané. Jedon mój známy obedoval tam. Predložil mu knihu hostinský, v červenom baršúne viazanú, mysliac, že to album, nazre dnu, a tu vidí popísané jedlá, a každú pečienku: kapuň, moriak, hus fotografovanú.

„Rozkázate polievku?“

Pozre — polievka 1 zl.

„Nie,“ vraj „nezvykol som polievku užívať.“

Zjedol kus mäsa, kotlet (asnaď kotlovinu), chleba a pohár vína, a mik tebe, s ála ho tá hostina vyše 5 zl., a veru mu opasok veľmi neroztiahlo, tenký stal od obedu ako svieca. Ukázal mi účty. Bolo tam medzi inšim poznačených 40 kr. len za chlieb. Ej, amice, reku, odpusťte, ale vy ste veru do-

konaly žralok, keď ste celý 40-krajciarový peceň schniafal. On mi ale vysvetlil, že to bola žemlička, nie väčšia, jako napuchnuté oko. Jedol po francúzsky, platil po slovensky, nuž a to platí vela. Iste si ten recept na pamiatku schová, aby povedať mohol, že jiedol po francúzsky.

Je tam ešte veľký počet, kam sa len obrátiš: Buffetov, reštaurácií a kaviarní, kde biele pokolenie točí kávu čieru, a pokolenie čierne (černosi) nastolujú kávu bielu. Nuž ale za dva týždne všade a všetko jiesť a skušovať nemôže.

Zakároval som potom, načúvajúc pravým uchom Straussov sbor, do sklenno-železného domu „Palmov,“ kde krovy a stromy vreľého pásma rozostavené sú. Robota to filigranská. Hodilo by sa to pre Magurku, Bocu a Jarabú, aby zemiaky od zamrznutia zachované boly. Ale majetník toho sklenníka sotva chodí po kantácii, hostiácii a farinácii.

Za týmto palmovým domom rozfahuje sa v polkruhu dlhá budova, určená ku výstave ovocia a kvetov. „Thut mein Herz und Mund sich laben, will die Nase auch was haben.“ Je to predmet na oko a pre nos. Košťovať sa z neho nedostane, trebars by sa ním nie len Eva, ale i Adam zviest dal. Rychlé železnice vše čerstvú, na čas vhodnú látku dovážajú z ďalekých tak, jako z blízkych krajín. Videl som fiky (smoky) veľkosti detskej hlavy, a hrozno vinové, červené, málo čo väčšie od konopného semena. Inácej, tie najrozmanitejšie sorty ovociny a kvetín všeho druhu. Utešné kytky, v podobe otvoreného daždníka a pásikovej koruny. Sl menných kvetov (Immortell-y) veace, ozdobne pletené, až po 20 zl. jedon. Rabaty živej barvy Gladiolusov. Bolo by sa to válať, a po tých bujných kvetových kopčekoch kozy a husy pást. Tam krbálala sa uhorka veličizná, ostenatá jako ďaky alligátor, hrúbava tolká, že by si z nej pohodlne dosky píliť mohol. Tam tá je zase pokrútená jako Boa constrictor, tá pri nej vyzerá jako pošťarska trúba. Veru pri tých uhorkách sa nejedna gazdina za nos chytiť môže. Rozumie sa, že nechybela ani tekvice, a nejedon z divákov z tohoto oboru, bez prekážky, tu i tu po jednej so sebou vy-

niesol von. Boli to ale tekvice menšej ceny, prázdne, tak rečené domarobienses. Aroma v týchto priestoroch nedá sa opísať. Srdece človeka sa ozaj pri pohľade na to ovocie, na tie znamenité slivy na lekvár obráti.

Prejdúc pekné sady, kde každý trávnik, každý osredok svojho zahradníka na tabulky (in contumacia) vyveseného má, vnišli sme zase hlavním vchodom do Rotundy.

Kedykoľvek som vstúpil do Rotundy, chytil som sa nevolky klobúka, tej mienky, že do velebného chrámu stúpam. Len pohľad na dášky spoludivákov upamätával ma na „čákó auf!“

Vchod — od juhu — hlavní, zaujali takmer celý bratia Haase, t. j. nie oni, ale jejích tovar: šále, koberce; ale sa veru pochlapili, je to skvos a krása všetkej chvály hodná, a slúži Rakúsku, menovite Viedni, ozaj ku sláve.

Rospini, chýrečný optikus, súčasnil sa so všakovými hviezdárskymi strojmi, drobnými, ďalekohľadmi a okuliarmi; sú medzi nimi tuším i také okuliare, cez ktoré každý, tedy i slepý čítať môže, i taký, čo ani čítať sa neučil. A to by bol vynálezok dôležitý pre také obce, kde ešte škôl nemajú a učiteľa si shospodáriť chcejú. Rospini a Plössl sú najvýtečnejší optikovia v celom Rakúsku. — Nemožno zamlčať medzi mnohými rotundovými predmetami kolossálne poprsie Milly-ho. Ohromné toto poprsie je zo stearinu, vylžené na velikánskom, z tej istej látky krychlu. Ozdoby kolo toho krychlu hotovené sú z rozličných sväzkov sviec vkusne poukladaných. Je to veľké jako dom, a ani gräcký

Gigant v pôtke s Olympom by ho do kahana nebol vtrepal. Sviece sú zastúpené: Apollo, Stearin, Paraphin, Milly a Argantské — jako jejích Viedeňčania nazývajú zvykli: arrogantným. Od východného portálu na lavo, pred otvorom Rakúskej výstavy, pod stĺpom Rotundy železná, asi 3" tlstá železná tlapka. Dierami je väčšími, menšími preborená a popukaná. Diery tie, preborivšie železné delové klocky (kužle) uložené sú na zemi, druhé ale vidno vnútri dier sedieť. Je to, jako nápis svedčí, kus toho vojanského humanizmu a ilustracia pokroku XIX. storočia. Účinok je to na tej tlapke ozaj pekný, až do ustrnutia krásny. K tomu si primysleť musíme brnené lode, pevnosti, horiace a poválané domy, a naše chrbáty. K tomu dane, Kriegszuschlagy a rastúce dividendy štátnych dlhov. Zajímavý tento predmet nesie nápis: „Pacem si vis bellum para,“ no nech ti parom do pečene pára. Latinské toto porekadlo, do slovenčiny preložené, by asi takto znelo: Daj Bohu dušu, a mne peniaze.

Menej nebezpečná zdala sa mi byť skupenina Švédska, kde vidíš halušky nie bryndzové, ale srieborné, a krem toho viac kusov samorodného rydzého sriebra. Pristaviť sa môžeš pri rakúskom klenotníkovi. Poklad to veľký. Len jednu ozdobu drahých perál kúpil knieža za 150.000 zl. Zajímavé je to pri tomto poklade, že on dotknutím sa pera večer pri zatváraní výstavy popod zem zmizne a ráno pomocou toho istého stroja dla vôle majetníckovej zase von prikvitne. Je to sprava nad Vertheimku.

(Pokračovanie nasleduje.)

Prehľad terajších slovenských vzdelateľných spolkov a verejných knižníc.

Podáva *Lud. Vlad. Obrov.*

VII.

41. Ev. cirkevno-školská knižnica v Uhor. Skalici.

Knižnica evanj. školy skalickej založená bola r. 1816 na náradu blahej pamäti p. Jána

Šuleka, toho času dekana okresu školského skalického, včas vydržiavania skúsiak prednesená, v ktorej pánom patrónom školy a cirkve skalickej užitočnosť a potrebu knižnice školskej na srdce položil. Na to, pod vede-

ním vyššej školy učiteľa, zvečnelého Martina Durgala, a s pomocou prednejších cirkve, založená bola knižnica školská, pôvodne len k užívaniu školskej mládeže určená. Táto knižnica behom 12 rokov zrástala, podporovaná súč menovite dospeljšou mládežou školskou a darmi v knihách jej dobrodincami udelených, a veľké služby konala mládeži školskej. Roku 1828 obsahovala už vyše 200 zvätsa slovenských kníh.

Avšak na to, neznámo z jakej príčiny, bola zanedbaná a opustená, lebo nielen že sa nerozmnožovala, ale i značne umenšená a roztratená bola. Lebo keď roku 1857 z prachu očistená a do poriadku uvedená bola, videlo sa, že v nej od 140 kníh viac nezostalo. Menovaného totiž roku niektorí čítanie milujúci údovia cirkevní túto blahodarnú myšlienku obnovili a na opustených základoch ďalej stavali. Oni nľutovali obetí žiadnych, tak že o niekoľko rokov veľmi pekne zkvitla.

Dnes knižnica táto číta vyše 2800 slovenských, maďarských a nemeckých diel, a nachádza nielen v školskej mládeži a cirkvi, ale i v celom meste, bez rozdielu vierovyznania, pilných čitateľov, ktorí malým poplatkom od každej čítanej knihy jej kapitál rozmnožujú. Teraz nie je už viac odkázaná na pomoc, ale vlastnými silami, t. j. príjmami za čítanie, rozmnožuje sa pekne, a ešte i chudobnej mládeži školskej evanjelickej knihy školské zaopatruje. — Či by to nemohlo takto byť aspoň po našich mestečkách? Brezová, Trenčín, Mijava, Nové Mesto, St. Turá atď. — či vy máte školské knižnice? Zdá sa mi, že nie!

42. Cirk. liter. slovenská škola na úsred. semenisku v Budapešti.

Doba zakladania tejto „Školy“ je 1850. až 1851. rok. Pohnútky zakladania každý vzdelaný a prebudený, svojmu národu oddaný mladík sám v svojom srdci chová, totiž vzájomné vzdelávanie sa k budúcej úlohe. Tak predchodcov pohnútky neboly iné, lež jako sami píšu, ovšem ešte v češtine: „nemohli jsme se v potahu k národu slovenskému,

kterého jako synové milujeme, lhostejně chovati, než silně jsme pojali předsevzetí, zmýti hanu předkův a národu dopomáhati“ — atď.

Týmito dôvody vedení žiadali potvrdenie takého spolku, jaký bol už vtedy jestvovavší maďarský, čo sa i stalo, lež iba tak, aby knižnica a pokladnica byly spoločné — čo však zakladatelia pováziač vec — neprijali. — Konečne r. 1851 7. nov. stanovy byly potvrdené. Odtiaľ počnúc vzdelávali sa tehďajší členovia spolku, jak vzájomne v milej materčine, tak obetujúc svoje sily národu, vydali viac užitočných, náboženských spisov. Medzitým stalo sa, že i chorvatskí a rusínski chovanci chceli byť údami „Školy;“ to sa povolilo pod tou však podmienkou, že nebudú čo *riadiú*, lež čo *posluchajúci* údovia prijatí. A odtiaľto sa číta neblahé postavenie spolku, ktoré zapríčinily mnohé a mnohé nedôvery, zvláste medzi Slovákmi a Horvatmi. Lebo nieraz stalo sa, že patriční *posluchajúci* členovia, uchopiac sa riadenia školy, všetko dľa svojej ľubovôle činili, nemajúc pred očima hlavný cieľ: vzdelávanie sa totiž v slovenčine. Ba tak to ďaleko došlo, že navzdor zápisnice, kde sa vyslovuje osv. bisk. p. Fogarassymu, že „Škola“ nesmie ináč, iba *slovensky* vydávať knihy — opovážili sa Horvati r. 1871 vydať knihu chorvatsku, z ktorej sa do terajšku ani polovica nepredala. To je veľká ztrata pre spolok. A v tejže knižke sa opovažujú na str. 103 vyniesť, vyrátajúc horvatských predsedov: „S toga uzroka bi dakle nazvano naše družstvo „Slaviansko.“ A to vraj len preto, že: „svoj obstanak imade pripisati tako Slovakom, kao Horvatom, nu i Rusinom.“ Proti čomu, poneváč sa „Škola“ pridžza parlamentarismu, mohli Slováci — ktorí boli len traja — iba protest zadať, čo však do ohľadu nebolo vzato. Následkom toho z tých troch vystúpil jedon zo spolku.

Jako sa gazdovalo s peniazmi, z tadial vidno, že r. 1870 nebolo v pokladnici vyše desať zlatých a jedon dukát. Až p. Matej Hajla, rídiac knižnicu, medzi odhodkami natriafil na sporiteľnú knižočku — ležalo tam na úrokoch 21 zl. Povie niekto, že sa peniaze vynakladaly na knižnicu. Nie! „Škola“

má 600 sväzkov kníh, z ktorých snaď ani jedna tretina nenie kúpená za „školské“ peniaze. Sú ony darované. Že musela mať „Škola“ peniaze, vysvitá z toho, že za dva roky mala vyše *pól druha tisica čistého výnosu*, neberúc do toho ešte knihy neodpredané. — Noví údovia „Školy“ boli prinútení teda znovu gazdovať, čo s Božou pomocou asi na 300 zl. priviedli.

Časopisy dostáva „Škola“: „Národné Noviny“, „Slov. Noviny“ a „Orla“ za darmo. Krom toho jednotlivci držia iné, už slovenské už české časopisy za svoje peniaze, a takto bárs i chudobne, preca s potešením v budúcnosť sa vzájomne napomáhajú.

Najnovšie počala „Škola“ vydávať „Ludovú bibliothéku“, v ktorej Šmídové spisy uverejňuje. Mnoho zdaru!

43. Slovenská katol. knižnica v Námestove.

Slovenskú katolícku knižnicu vyvolal do života p. Štefan Mišík, niekdajší kaplán námestovský. Prvýraz ku potvrdeniu zaslané stanovky prišli nazpäť. Prepracované tieto stanovky oddal dňa 13. febr. t. r. za túto vec horlive zaujatý učiteľ, p. A. Máchay, námestovskému slúžnovskému úradu, ktorý jich k ministerstvu ku potvrdeniu poslal. Stanovky tieto Vysokým ministerstvom 22. febr. potvrdené došli a knižnica na to 8. marca vstúpila do života. Knižnica číta vyše 100 sväzkov rozličných, najviac v duchu nábožensko-katolíckom písaných kníh, ktoré sú v školskom príbytku uložené. Politických časopisov neodberá. Sú v nej nasledujúce časopisy: „Kat. Noviny“, „Obzor“, „Orol“, „Dunaj“ a „Noviny Božského srdca Páne.“ Prečo nepredplatí „Katolícku školu?“ — Pán Dr. V. Miklošica slúbil, že po svojej smrti celá jeho knižnica ostane majetkom slov. kat. knižnice námestovskej. Tento pán i teraz už niektorými knihami obohatil knižnicu túto. Okrem tohoto pána má knižnica dobrých podporovateľov v osobách velebných pánov: Maťašovskom a Vlošákovi, ktorí sa s celou ochotou za tento podnik k rozširovaniu osvety kresťansko-slovenskej medzi

ludom zasadzujú. Knižovníkom je pán učiteľ A. Máchay. Len svorne ďalej, a vytknutého cieľa nijako sa neminete. Na zdar!

44. Meštanské kasíno v Námestove.

Roku 1872 ukázala sa medzi meštanstvom námestovským veliká chuť ku samovzdělávaniu sa prosiedkom čítania rozličných časopisov a kníh — čo mnohých k tomu ponuklo, aby si založili spoločné meštanské kasíno, v ktorom sa mal i na maďarsko-nemecké časopisy zreteľ brať, ponevác meštanstvo námestovské je rozličného smýšľania. Roku tedy 1872 založené bolo kasíno meštanské a zaraz boly okrem niektorých inojazyčných časopisov „Nár. Noviny“, „Slov. Noviny“, „Obzor“ a „Rarášok“ predplatené. Táto shoda ale dlho netrvala — vopchali do toho prsty židia — a terajšie kasíno nemá lež „Národné Noviny“ — za to ale viac maďarsko-nemeckých. Teraz ani sami Námestovania nevedia, jaký spolok majú, či slovenský a či židovský. Pustili si do príbytku ježa a ten jích až na prah vytískol. — Páni meštania! Nebolo by lepšie samostatný spolok slovenský utvoríť? Myslím, že by sa vyšlo všelijakým mrzutostam a neshodám, jaké obyčajne povstávajú, kde sú rozličného smýšľania ľudia pohromade.

45. Evanj. cirkevní čítací spolok v Podhradí a Bošáci.

Na vyzvanie p. farára J. L. Holuby shromoždili sa ev. cirkevní podhradsko-bošácki 4. júlia r. 1869 do príbytku školského, tým cieľom, aby si na pamiatku novovystaveného organu cirkevní čítací spolok i s knižnicou založili. Hneď toho dňa dalo sa vyše 30 neodvislých občanov za členov „čítacieho spolku“ zaznačiť a zaviazali sa mesačne desať krajciarmi prispievať. Neskôr zrástol počet členov na 50. — Kníh spolku daroval najviac p. farár Holuby, učiteľ L. V. Rízner a na odporúčenie tohoto poslal spolku p. F. A. Urbánek 17 spisov v cene 12 zlatých. Okrem toho poslal ešte knižnici čítacieho spolku p. J. Viktorín nim vydané „Lžidimitrijady“ a „Dramatické básne“ Zá-

borského. Teraz číta knižnica tohoto spolku 160 sväzkov kníh. Každoročne odobieral spolok tieto časopisy: „Obzor,“ „Hlásnik“ a „Rarášek,“ jako i spisy „Maticou lidu“ vydávané — a roku 1871 zaopatril spolok primeranú kasňu na knihy, ktorá je v školskej budove v Zem. Podhradí umiestnená. Cirkev ev. zem. podhradsko-bošácka podporuje knižnicu ročne jednou oferou, ktorá vždy najmenej 3—4 zl. vynáša. Okrem hor-

vedených časopisov čítajú niektorí členovia „Nár. Noviny,“ ktoré dáva p. farár Holuby — a učiteľ L. V. Rízner slúži čítať chcú- cim s: „Orlom,“ „Slov. Novinami,“ „Dunajom,“ „Prahou,“ „Husom,“ Moravskou „Besedou“ a inými českými časopismi. Členovia spolku veru mali by sa z čoho vzdelávať, len keby mnohí vôľu mali do čítania. — Lepšia a vytrvanlivejšia vôľa by neškodila. —



JOZEF VIKTORÍN,

znamenitý krásomný spisovateľ,
neohrozene verný syn národa, katol. farár vo Vyšehrade atd.,
nar. 1822 v Závri,
zomrel následkom pomatenia mysle v Budíne dňa 21. júla o 4 hod. ráno.

Pokoj prachu jeho, a večná mu pamäť i sláva v národe!

Kyjovskí študenti.

Povešť od Nikolaja Vasiljeviča Gogola.

(Pokračovanie.)

Celá dedina stála na širokom a rovnom upätí vrchu. Od severnej strany zastieňoval všetko kolmý vrch a upätie jeho zakončovalo sa pri samom dvore. Keď sa na ten vrch zdola podíval, zdal sa ešte kolmejším a na vysokom vrcholci jeho trčaly semtam nepravidelné steblá tenkého buranu¹⁾ a černely sa na jasnom nebi; holý, hlinatý ináč povrch jeho budil v človeku čosi smutného; bol od dažďa posiaty výmolami a potokami. Na príkrom boku jeho trčaly dve chaty; nad jed-

¹⁾ Buran, tmavý oblak.

nou z nich rozkladala svoje haluze široká jablň, ktorá bola podoprená pri koreni veľkými kolami s nasýpanou zemou. Jablká, vetrom zronené, kúlaly sa do samého panského dvoru. Z vrcholcu vinula dolu celým kopcom cestička, ktorá viedla vedľa dvora do dediny. Keď filosof strašnú strminu jeho meral a na včerajšiu cestu si spomnel, ustálil sa na tom, že pán buď musí mať veľmi múdre kone, alebo že majú Kozáci veľmi tvrdé hlavy, pretože to i „pod forgovom“ dokázali, že nepadli s nohami hore i s ohromnou bryčkou a s nákladom. Filosof stál na

vyššom mieste vo dvore, a keď sa poobzeral a na profajšiu stranu pohliadol, objavil sa mu celkom iný pohľad: celá dedina so strminou zosula sa v roviny; neprehliadne nivy rozložily sa na ďalekom priestranstve; bujná zelenosť jich zatemnovala sa v pomere vzdialenosti, celé rady dedín modraly sa v dialke, ačkoľvek vzdialenosť jich viac lež dvadsať verst obnášala. Na pravej strane týchto nív ťahly sa hory, a ledva vo viditeľnej dialke horel a černal sa jako stužka Dnieper.

„Eh, rozkošné miesto!“ hovorí filosof. „Tu bych mohol žiť, ryby lapať v Dniepre a v potokoch, poľovať dropy a sluky osídlami alebo strelnou zbraňou. Ovocia môže sa veľiké množstvo nasušiť a v meste predať, alebo, čo ešte lepšie, napáliť z neho páleného, ponevác pálenému z ovocia žiadon nápoj sa nevyrovná. Ale nebude škodiť, keď si rozmyslím, jako bych ztadeto sa vysvobodil.“

Za plotom uzrel malú cestičku, rastúcim buranom celkom zakrytú. Položil jakoby nevedomky na ňu nohu, chcejúc sa najprv len preísť, a potom tichunko obišiel chaty, a naraz bol v poli, keď nenadále na svojom pleci silnú ruku pocítil.

Za nim stál ten istý starý Kozák, ktorý večera tak veľmi žalostil nad smrťou otca i matky a plakal nad svojou opustenosťou.

„Darmo na to myslíte, pane filosof, by ste ušiel z chutoru!“ hovoril. „Tu nenie taký obyčaj, aby možno bolo utiecť; i cesty sú špatné pre pešieho. Idte radšie k pánovi, on na vás dávno v izbe čaká.“

„Pôjdem, veď — ja s radosťou,“ odpovedal filosof a šiel hneď za Kozákom.

Stotník, už dost obstarný muž, so sedivými fúzami, s výrazom mračnej žalosti, sedel pred stolom v izbe, majúc hlavu obidvoma rukama podoprenú. Bolo mu okolo päťdesiat rokov; no hlboký zármutok na tvári a jakási bledá farba prezradzovaly, že duch jeho bol naraz zničený a pohubený, a že celá nekďajšia veselosť a hrmotný život naveky zmizly.

Keď Choma i so starým Kozákom vstúpil, pohol jednou rukou a pokýval lahodne hlavou na jich hlbokú poklonu.

Choma a Kozák postavili sa úctive ku dverám.

„Kto si, zkade si a jakého stavu, dobrý človeče?“ hovoril stotník ani vlúdne ani surove.

„Som bursák, filosof Choma Brut.“

„A kto bol tvoj otec?“

„Neviem, veľmožný pane.“

„A tvoja matka?“

„Ani matku neznám. Dla zdravého rozumu bola iste matkou; kto ale bola, zkade bola, a kde žila — to veru, dobrodeju, nevím.“

Stotník zamĺčal sa a zadumal sa za chvíľku.

„Jako si sa obznámil s mojou dcérou?“

„Neobznámil, veľmožný pane, na moju vieru, nesoznámil! Ešte som jakživ s dievčatmi nič nemal. Beda, kto by nečo zlého na mňa povedal.“

„Prečo neurčila iného a práve teba k modleniu?“

„To Bóh vie,“ pokrčil filosof ramenami; „známa to vec, že sa časom dievčencom dačo zachce, čo ani najučenejší človek neporozumie; a príslovie hovorí: teč, voda, kam pán káže, trebars na vrch makovice.“

„Neklameš ty, pane filosofe?“

„Nech ma na tom samom mieste hrom zabije, keď klamem.“

„Keby bola len za minútku dlhšie žila,“ hovoril stotník so zármutkom, „bol bych sa iste všetko dozvedel . . . Nedávaj sa nikomu za mňa modliť, tatičok, ale pošli hneď do kyjovského semináru a dovez bursáka Chomu Bruta, nech sa tri noci modlí za moju hriešnu dušu. On vie . . .“ A čo vie, nepočul som už: ona rozmilá mohla len tolko povedať a zomrela. Ty, dobrý človeče, iste si známy pre svoj svätý život a pre svoje boholubé skutky, a ona snaď o tebe počula.“

„Kto? ja?“ hovoril bursák ustúpiac nazpät polakaný; „ja svätý život?“ ozval sa hladiac stotníkovi rovno do očí. „Pán Boh s vami, pane! Čo to hovoríte? Veď ja, nesluší sa to povedať . . .“

„No — iste to nenie nadarmo tak ustanovené. Musíš hneď dnes započat prácu svoju.“

„Ja bych myslel, vaša milosť — to je pravda, každý človek, ktorý svätému rozumie, môže slušne — no tu by neškodilo zavolať nejakého diakona, alebo aspoň dáčka. Sú to ľudia sbehlí a vedia, ako sa čo robí, ale ja — veď ja ani taký hlas nemám, a ja sám — — čert tomu má rozumieť. Ja som k tomu ani nie podobný.“

„Rob, čo chceš, no ja vyplním všetko. čo mi moja roztomilá córka naložila, a nebudem ničoho lutovať. A keď vykonáš od dneška po tri noci poriadne nad ňou svoje modlitby, odmením sa ti, a teraz — ani samému čertu neradím, aby ma nahneval.“

Poslednie slová vypovedal stotník tak určite, že filosof váhu jich úplne poznal.

„Pod so mnou!“ riekol stotník.

Vyšli do siene.

Stotník otvoril dvere do druhej svetlice oproti prvej.

Filosof zastavil sa za chvíľku v tereme, aby sa poobzeral, i vkročil s jakýmsi nepochopiteľným strachom cez prah. Celá podlaha bola červeným súkuom pokrytá. V rohu pod obrazami, na vysokom stole, ležalo telo zomrelej, na prestieradle z modrého baršoňu, ozdobeného prámami a strapcami. Vysoké voskové sviečky stály pri nohách a hlave, rozosiľajúc svoje smutné, v deňnom svite tratiace sa svetlo. Tvár zomrelej bola pred nim zastrená skormúteným otcom, ktorý pred ňou sedel, chrbátom k dveram obrátený. Filosof zarazil sa pri slovách, ktoré počul.

„Ja nad tým neželiem, moja najmilejšia dcéra, že si v kvete veku svojho, nedožijúc dospelosť, k môjmu žiaľu a bolesti mňa na zemi zanechala, ja želiem nad tým, moja premilá, že neznám človeka, ktorý bol môj ukrutný nepriateľ, príčinou tvojej smrti. A kebych vedel, kto by len na to pomyslel, tebe ublížiť, alebo nečo neprijemného o tebe riečiť, prisahám Bohu, žeby viac deti svoje neuzrel, keď je tak starý ako ja; ani otca svojho ani matku, jestli je v máji svojho veku, a telo jeho bolo by hodené čo potrava pre ptáctvo a zver stepniu. Ale žiaľ mi teba, moj poľzľí kvietku, moja prepelička, moja hviezda! ja prežijem ostatní vek svoj bez útechy, utierajúc rúchom svojim drobné slzy, ktoré tečú

zo starých očí mojich, kdežto nepriateľ môj bude sa veseliť a tajne sa vysmievať sláťému starcovi.“

Zamlčal sa, a príčinou toho bola veľká bolesť, ktorá sa končila celým potokom slz.

Filosof bol týmto neukroteným zármutkom veľmi dojatý; zakašlal a zahréal temne, chcujúc hlas svoj prečistiť.

Stotník obrátil sa a ukázal mu miesto pri hlave zomrelej, pred malým pultom, na ktorom knihy ležaly.

„Tri noci nejakou prežijem,“ myslel si filosof, „za to mi pán napchá obe vrecká čistými dukátami.“

Priblížil sa a odkašlal ešte raz, začal čítať, nevšímajúc si nič okolo seba a nemohúc sa odhodlať, by pozrel zomrelej do tvári. Hlboké ticho nastalo. Zbadal, že stotník odišiel. Obrátil hneď hlavu, aby pozrel na zomrelú a — —

Strach presiel všetky údy jeho; pred nim ležala krásavica, jakej nikdy na svete nebolo. Zdalo sa, jakoby tahy líc neboly ešte v takej jasnej a spolu harmonickej kráse vytknuté. Ležala jako živá; čelo mala prekrásne, nežné, jako snah, jako srebro, zdalo sa, jakoby premýšľalo; obry — noc prosred jasného dňa, jemné, rovné, hrdo sa vypínaly nad zavrenými očima, a myhálnice padajúce jako strely na tvár, planúcu ohňom tajných túžob, ústa — rubíny, prichystané vozdy k úsmevu. No v tých samých tiahoch videl čosi strašne prenikajúceho. Cítil, že duša jeho začínala jakosi bôľne sa chvieť, jakoby naraz nekto prosred bujnej veselosti a točiacceho sa zástupu zaspieval pohrabniu pieseň. Rubíny jej úst jakoby krev do samého srdca cedily. Naraz ukázalo sa na tváre jej čosi strašne známeho.

„Čarodejnica,“ zavolať, nie svojim hlasom, obrátil oči na stranu, obľadol celý a odriekával svoje modlitby . . .

Bola to tá samá čarodejnica, ktorú ubil.

Keď začalo slnko zapadať, odniesli mrtvú do cerkve¹⁾.

Filosof niesol na jednom pleci čierne smútečné máry a cítil na svojom pleci čosi

¹⁾ Cerkev, kostól.

chladného jako ľad. Stotník sám šiel napred, i niesol pravou rukou bok tesného príbytku zosnulej.

Drevená začernalá cerkev, pokrytá zeleným machom, s trimi kúzelovitými kuplami, stála smutne skoro na samom konci dediny. Bolo vidieť, že sa v nej dávno už žiadna pobožnosť nekonala. Sviečky horely skoro pred každým obrazom.

Rakev postavili do prosriedku naproti samému oltáru.

Starý stotník polúbil ešte raz zomrelú, padol tvárou na zem a odišiel spolu s nosičami, i rozkázal dať filozofovi dobre sa najjesť a po večeri zaviesť ho do cerkve.

Prijdúc do kuchyne, začali všetci, ktorí rakev niesli, ruky svoje na kachle klásť, čo obyčajne robia Malorusi, keď mrtvolu videli.

Hlad, jaký filozof vtedy cítiť začal, bol príčinou, že na niekoľko minút celkom zabudol na zomrelú.

Pomali sišla sa všetka čeliadka do kuchyne.

Kuchynä v stotníkovom dome podobala sa trochu malému klubu, v ktorom sa všetko shromažďovalo, čo na dvorci bývalo, počítajúc k tomu i psov, ktorí chvostami krútiac k samým dverám pre kosti a pomyje pričádzali. Nech bol kto kamkoľvek, v jakékoľvek záležitosti poslaný, zašiel si najprv do kuchyne, aby si aspoň za minútu na lavici odpočinul a dýmky vykúril. Všetci, ktorí v dome žili, boli svobodní, mali obzvláštne kozácke svitky na sebe, ležali tu skoro celý deň na lavici, pod lavicou, na peci, jedným slovom, kde možno bolo miesta k položeniu sa najst. Pritom každý zabúdzaľ voždy v kuchyni buď čiapku, buď knut na cudzích psov, lebo nečo podobného. Najpočetnejšia ale spoločnosť bývala pri večeri, keď prišiel koniar, zaženúc kone svoje na záhon, a pasák doženúc kravy k podojeniu a všetci tí, ktorých behom dňa vidieť nebolo možno. Pri večeri zmocnila sa žvatlavosť i najnemlunejších jazykov; tu sa hovorilo obyčajne o všetkom, o tom, kto si kúpil nové šaravary, a čo sa nachádza vo vniutornosti zeme, i kto videl vlka. Tu bolo množstvo vtipkárov, na ktorých medzi Malorusmi niet nedostatku.

Filozof sadol si s druhými do veľkého kruhu na svobodnom povetrí, pred prahom kuchyne. Po chvíli vyhrnula sa baba v červených črievicach z dvier, držiac v oboch rukách horúci hrniec s haluškami, a postavila ho prosred družiny k večeri sa hotujúcej. Každý vytiahol z vrečka svoju drevenú ližicu, iní, ktorí ju mali, drevenú vidličku. Keď sa začaly ústa trochu volnejšie pohybovať, a vlčí hlad celej tej spoločnosti trochu sa utíšil, dali sa mnohí do reči. Rozmluva, jako sa rozumie, musela zasiahnúť i zomrelú.

„Či je to pravda,“ hovoril jedon mladý ovčiar, ktorý na svoju koženú šnórku pred dýmku toľko gombičiek a medených pliaškov navešal, že sa podobal krámu s drobným tovarom, „či je to pravda, že panna, nechcem o nej zle hovoriť, so zlým duchom vo spolku bola?“

„Kto? Panna?“ riekol Doroš, predtým už našemu filozofovi známy; „áno, bola čarodejnicou! Mohol bych na to prisahať, že bola čarodejnicou!“

„Dost toho, dost, Dorošu!“ hovorí druhý, ktorý na ceste veľkú obratnosť v tešení osvedčoval; „do toho nás nič nenie: pán Boh s ňou; nechajme tie veci.“

Dorošovi sa ale nechcelo mlčať; šiel pred chvílkou za jakousi dôležitou prácou s klučiarom do pivnice a nahol sa dvaráz k dvom lebo k trom sudom, odišiel nadobýčajne veselý a hovoril bez ustánia.

„Čo chceš? Abych mlčal?“ hovoril. Ved ona na mne samom jazdila! Na moju vieru jazdila!“

„A jako, dedko;“ ozval sa mladý ovčiar s gombíkami, „po čom možno poznať čarodejnicu?“

„To nenie možno,“ odpovedal Doroš; „nepoznáš ju nijako; keby si všetky žaltáre prečítal, nepoznáš ju.“

„Je to možno, je to možno, Doroše, nehovor že to, riekol predošlý tešiteľ; Bôh nedal zbytočne každému zvláštny obyčaj; „ľudia, ktorí sa vyznajú v knihách, hovoria, že má čarodejnica malý chvost.“

„Každá stará baba je taká čarodejnica;“ riekol chladnokrevne šedivý Kozák.

„Oh, vy hodní chlapeci, vy!“ skočila do řeči baba, která v tom čerstvé halušky do vyprázdnené misy sypala; „opravdíví krmení bravi!“

Starý Kozák, ktorého meno bolo Javtuch a priezvisko Kovtun, vyjadril na svojich

ústach samolubý úsmev, ponevác pozoroval, že slová jeho starenu do živého ranily; a furták dal sa do hlasitého smiechu, jakoby dvaja bujaci, proti sebe stojáci, naraz zabučali.

(Pokračovanie nasleduje.)

Rozmanitosti.

Výlet do Tatier. Jasně a teplé dni juliové r. 1873 vzbudily v nás túžbu a upevnily nás v tom predsavzatí, by sme naše veľmi málo známe a preca tak mnohými krásami prírody a pamätnosťami ozdobené Tatry zase raz navštívili. V hrudi človeka ozve sa silne túžba cestovania, zvlášte v ten čas, keď kvety svoju úplnú krásu rozvíjajú a nás sťa láskavým úsmevom núkajú, by sme jednotvarnú izbu zanechali a do krásnej milo usmievajúcej sa prírody vystúpili, v ktorej každý krok v pozorlive dumajúcom pozorovateľovi voždy nové a nové radosti a požitky vzbudzuje. Mimovoľne prichodí nám na um selánka nášho nesmrteľného básnika Jána Hollého:

Jak spanilě a vo svej dokonale je kráse!
Všetko plně veselosti, plně tiež všetko radosti!
Jak zbudené vstáva za modrým už slnko pahorkom!
Listky teměň bukových zláti, tmj do údola sháňá,
A trásavým ďalekú rozjasňuje oblohu bleskom;
Přírodu zahřievá, a plodnosť k úrode dáva.
V každom kri, v každom pohnutě sa mu ptáčata hůščí
Ohlasují: řubý z nizkej ho chrástiny slávi
Sláviček, škrovan udvihlý do výsosti na krydlách
Blíž nesie pozdrávenie, a milými ho piesňami vítá.
Jak hory diaľ tiahnú sa, i vätšia vždycky i vätšia
Jedna sedá na druhú, a vo blízkém Váhu sa sľiadá!
Jak všade rozkošné od teploty háje, a sem tam
Roztrasené po roľach i jaseňmi i brestmi zarostlé
Už hate omladujú, a novými sa rúchami pýšá!
Po strakatých rőzně pažitách sa plánkami hrušky
Rozvinuté ligocú; ani najmenšieho po jedných
Ešće nenie zřet listka, čiré sú mlieko navókol,
Od spodu len zas iné a iné zase od vrchu kvitnú:
Jak by sa najvyššie opodál pobelávaly kopce:
Keď snahy už po horách a po nižších zošlý pahorkoch,
Jak sa radom bujná usmievá tráva po lúkách,
A sladkú opilá sohýbá a kníše rosičku!
Kvietky lezú von z otvorených na svetlo pupencov
A premilostné v očiach meňavými sa farbami lišćá.

Vyvolili sme si za cieľ nášeho výletu v belanských vrchov ležiaci tak menovaný

„Tokársky domček.“ Cieľ tento pred očima majúc, museli sme sa vytrhnúť z náručia sladkého Morpheusa zavčias rána. Pred treťou hodinou ránnou, zaopatrení súc výživnosťou a silným pohodlným obuvom, nastúpili sme cestu, ponevác sme mali pred sebou dost hodný kus jachať k našemu cieľu.

Prvý odpočinok našli sme na „Sladkých lúkach.“ Nemcami „Süssen Fleck“ menovaných, na ktorých sa krásny dómok belanského poľného uprosried utešenej, vysokou trávou porastlej lúky vyníma. Túto obkľučujú zúkol vókol vysoké jedle a svrčiny. Ztadialto museli sme už naše plúca a nohy lepšie napínať, lebo pozemok je voždy strmejším. Pomalučky vystupujeme voždy vyššie a vyššie, v ktorom pochode sme i na brúkov pozornosť svoju obrátili, krásne motyle nezanechali ešte svoj nočný prítulok. Mnohých brúkov, zvlášte z rodu tak zvaných „Carabidi“ ponachodili sme tuná. Tak sme dosiahli poľanu, „Pokryvník“ menovanú, poľanu asi 20—30 jutier obsiahujúcu, vysokoležiacu to rovinnu u prosried vysokých, lesom zarastlých vrchov, ktorú od juhu vysoká pokrýva ohradzuje, jejžto severní bod najkrásnejší a najpóvabnejší výhľad do popradskej doliny poskytuje.

Na poľane „Pokryvník“ roznieťili sme vatru, z ktorej dým vysoko ku oblohe nebeskej vystupoval. Zraky naše pášli sme na krásnej prírode, ktorá sa len tu v tejto značnej vysokosti asi 5000' nad hladinou morskou, póvabne zraku ľudskému čarokrásne predstavuje.

Z tejto značnej vysokosti zmizly očiam našim vrchy a pahrbý pod nami ležiace,

a predstavily sa nám sťa ohromná dolina, ktorá sa od Podolinca cez Kežmarok, a cez päťoro spišské hornie mestecká, totižto: Sobotu, Velkú, Poprad, Stráže a Matejovce, až ku „Velickým hostincom“ rozprestiera, a poskytuje výhľad asi na 30 dedinôk, nad ktorými sa dumný a tichý pokoj spočívať zdal. Videli sme popri tmavých, lesom zarastlých priestoroch i zelenajúce sa polia pod nami, medzi ktorými sa jednotlivé jarčoky a potôčky — jako Belá, Velká, Poprad a Biela-Voda sťa srieborné stužky hadily.

Po krátkom odpočinku vystupovali sme voždy vyššie a vyššie. Po utešených kvetoch a kvietočkoch, ktoré pôvabnosťou a lúbeznou vôňou svojou nás nad mieru občerstvily, poletúvali čarokrásne motyle, jako by nás v tejto značnej výsokosti privítať chceli. Najviac sme tu našli tak zvané rody: Anthocharis, Erebia, Argynis a Doritis. Obklúčení súc takto utešenou prírodou, u prosried kvetov a motylov, obejdúc vôkol jednej vysoko do povetria vyčnievajúcej skaly, a hľa — znenazdania predstavilo sa očiam našim prevkapujúce nás divadlo! Boly to strmé nad oblaky vypínajúce sa bielym, zraky naše oslepujúcim sňahom pokryté skaliny, ktoré oči naše mimovolne na seba pýtaly. Bola to protiva onej polany kvetami posiatej tak prevkapujúca človeka, že v nás v každom najnadšenejšie podívanie s úžasom spojené vzbudila. Tu pod nohami našimi kvety, tam v veľkej ďalekosti nad hlavami našimi sňah a ľad; tu život a utešené teplo, tam smrť a zkrehlá zima navzdor 9. júliu. Dúčela pastierska ozýva sa tu a radostné štebotanie preletujúceho ptáctva, tam panuje desná tichosť a opustenosť, ktorú len časom zimný polnoční vetor pretrhuje. Tu v tichej prírode nakochajúc sa utešeným pohľadom, z hĺbkosti duše sa nám vyrieklo:

Jarý syn Tatier! ty z tvojho hlivenia
 Ku národnému vznes sa hore žitiu.
 V láske za tvoj rod, v bohatstve činenia
 Budúcnosť slavnú máš bleskom ovitú.
 Orlovské krydla nech ťa nesú hore
 K národnej sláve nad zem i nad more.

Miloš.

A keď sme i žalúdky naše posilnili, navrátili sme sa popod skalu nazpät dolu. Viac

na štyroch jako na dvoch tiahali sme sa ponad strmé zpáty a krkolomné priepadliská obozretne dolu, až sme sa šťastlivo dostali k „Tokárskemu domčoku,“ kroz Nemcov „Drechsel-Häuschen“ menovanému. Domček ten je, len že vo veľkej miere, točenému domčoku podobný, a pozostáva v tom, že vôkol jednej priehlbiny vysoké kolmo stojace skaliská na spôsob stien vysoko vyčnievajú, do ktorej priehlbiny možno je len úzkym od juhu sťa vykresaným žlabom sa dostať. Zraku ľudskému predstavuje sa tu preutešené divadlo, jako sa totižto voda s veľkým hučaním, spenená z vysočizných skál vo troch ramenách do „Tokárskeho domčoku“ rúca, odkiaľ potom dolinou sťa kryštál čistá svoj beh ďalej uz pokojnejší máva. Voda táto i nám za vodcu ku domu slúžila, odkiaľ sme sa večer o 9. hodine dounovaní síce, lež utešeným výhľadom a krásou prírody nakochaní dostali do Belej, zkaďe sme sa na druhý deň za včas rána ku Popradu poberali.

Ján Kováčik.

Slavnosť Petrarkova. Dňa 18. t. m. oslavovaná bola v Vaucluseu pri Avignone päťstoročia pamiatka umretia pevca Petrarky. V prepamätanom Avignone prežil slavný poet tento najkrásnejšiu časť svojho života. Je tomu 500 rokov, čo zomrel v Arque. Kým žil, ctený bol viac čo učenec a rečník, lež čo poet. Básnické práce, ktoré sám za najlepšie považoval: básne epické, eklogy a epistoly, sú zapomenuté. Nesmrtné znelky, na ktoré pozeral nekdy čo na hračky, prežily veky a s nimi čo báseň najväčší beh života básnika-velikána.

Italská republika San Marino patri medzi najšťastnejšie státy na svete. Na 62 štvorcových kilometroch žije tu 7080 obyvateľov, z ktorých 1584 mimo republiky narodené. Zákonodarná rada pozostáva zo 60 členov, výkonná moc sverená je dvom kapitánom, ktorých úrad trvá len šesť mesiacov. Státnych výdavkov je 40.000 lirov, príjmov 42.000 lirov. Dlžoby sú tu vecou neznámou. Republika táto trvá už od IV. storočia a nikdy nebola svedkom krvavých prevratov politických. Ľud je mierumilovný a pracovitý,

zo zeme vyváža sa dobytok, hodbáv, víno a ovocie. Sriadenie škôl je výborné. Niet tu ani chudoby sui vojakov.

Závet zlodēja. Pred nedávnom zomrel v jednom Pruskom meste starší svobodný muž, ktorý žil v dobrých pomeroch, a za dediča urobil jedného príbuzného, ktorému postavil za podmienku, aby asi 8000 predmetov, ktoré tento rozličným ľuďom pokradnul, predošlým

majiteľom prinavrátil. Každý ukradený predmet bol číslovaný a vo zvláštnej knihe zaznačený, kde bolo poznamenané i meno predošlého majiteľa a deň, kedy bol predmet ukradnutý. Našlo sa, že nebožtík jedine v tie dni nekradnul, keď chorý ležal, čo bolo tiež do knihy vnesené. Kniha mala latinský nápis: „Nulla dies sine linea.“

Literárne, umelecko-vzdelanostné zprávy.

Slov. obrázkový kalendár pre kat., evanj. a starovercov na obyčajný rok 1875. Str. 80. Tlačou a nákladom knižt. účastin. spolku v Turč. Sv. Martine. Cena 100 viaz. 16 zl., neviaz. 15 zl., na drobnú 1 kus viazaný 20 kr.

Beseda. Príloha k „Našinci.“ Ročníku prvého vyšlo posiaľ 14 čísel. Vychádza v Oloomúci vždy okolo 1. a 15. každého mesiaca. Redaktorom a nakladateľom je Joz. Černocho. Predplatná cena je celoročne 2 zl. r. č. Číslo 14. má tento obsah: Judita, obraz z dob po bitve bělohorské, napsala V. Lužická; Bajka (Závistivý Mourek), sepsal xy.; a stručný prehľad najnovjšej literatury českej (1780—1873), pro lid podává Fr. Bayer.

Lumír. Ročníku II. číslo 30. má nasledujúci obsah: Z papíru na kornouty, fantastická povídka; Epístoly a krátkozrakosti, píše dr. O. Hostinský (Pokrač.); Z písní Olgy Trojanovy; Z Hollandka, skizzy od dra Jaroslava Golla (Dokonč.); Listy ze šumavských lesů, zasilá — vl —; U jezera; Na mýtině, básne od J. Vrchlického; O staré věži, arabeska od Otakara Jedličky; Feuil-

leton: Turgeněv; Před prvníím lesem, arabeska od Fr. Heritesa; Závěti a odkazy podivínů; Umění; Literatura; Věda; Diobnosti.

Obrazy života. Ročníku IV. č. 20. má nasledujúci obsah: Bílá hora, hist. román od V. Lipovského; Tři hajduci, napsal Jovan Jovanovič; Polabí, píše Karel Adámek; Srdec ve zvonečku, od Fr. Douchy; Na výletu, vzpomínka od Julie S.; Borůta, ze Zárýsu domácích K. Wl. Wojčického přeložil Fr. Zherský; Jak se stal Jiřík králem, národní pohádka vypravuje Josef Soukal; Feuilleton, Literatura a umění, Rozmanitosti.

Osvěta. Roč. IV. — Díl II. č. 8. má tento obsah: Ústava švýcarská, píše dr. K. V. Jelen; Litva i Litvané, od dra L. Geitlera; Pod pustým kopcem, povídka od Vít. Hála; Z doby před naším vzkříšením, podává F. A. Slavík; Upomínky, od Karoliny Světlé; O francouzské literní mlilobě, píše Fr. Zákrejs; Slovo obrany od V. Vlčka.

Zora. Časopis zabavi i poduku. Tečaj III. V Mariboru. Izdajatelj i odgovorni urednik Martin Jelovšek. Vychodí 1. a 15. každého mesiaca. Celor. predpl. cena 5 zl. r. č.

Listáreň redakcie a administrácie.

Upozornenie. Ponevác pri všetkej ľahostajnosti nášeho ct. obecnstva „Orla“ za každú cenu udržať chceme, prosíme opravdivých priateľov svojich, by nám predošlé ročníky, t. j. II., III. a IV., ktorých po 100—200 výtiskov na sklade máme, odpredať pomáhali. Kto teda predošlý ročník behom augusta a septembra odobere, dáme mu ho za pol ceny, t. j.

za 2 zl. r. č. Pri príležitosti tejto upozorňujeme svojich všetkých početných dlžníkov, — že jestli nám behom týchže mesiacov podlžnosti svoje nezašlú — prinútení budeme inakším, ač nám nemilým spôsobom proti nim zakročiti. — P. P. H. v H. Článok bude nám milým. Dieky. — P. A. P. v M. N. Celý roč. dostanete i so „S.“ r. I. — G. G. Š. u Zagrebu. Živilí Hrvati!

Predpláca sa u redakcie a administrácie v Prievidzi (Privigye):

Celoročne 4 zl., polročne 2 zl. r. č. Študujúca a remeselnícka mládež, i chudobní učítelia obdržia „Orla“ za 2 zl. r. č. Roč. II., III. a IV. „Orla“ možno dostať po 3 zl., mládež po 2 zl. — „Orol“ vychádza vo 12 sošitoch, 4—5 hárkov silných, každého mesiaca na veľkej štvorke.

Majiteľ a vydávateľ **Andrej Truchly-Sytniansky.** — Knihtlač.-účasť spolok v T. Sv. Martine.